

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia

Állam- és Jogtudományi Szekció

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:

Károli Gáspár Református Egyetem

Állam- és Jogtudományi Kar

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

**Milyen mértékben szolgálhat mintaként Dél-Tirol
autonómiájának intézményrendszere a székelyföldi
törekvések számára?**

Kézirat lezárásának dátuma:

2024/december/10

MI nyilatkozat:

Én, a dolgozat szerzőjeként nyilatkozom arról, hogy a dolgozat készítése során semmilyen formában és módon sem használtam mesterséges intelligenciát

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	4
Az autonómia fogalmi áttekintése	4
Dél-Tirol és Székelyföld bemutatása.....	8
A történelem viharában	8
Etnikai és közigazgatási viszonyok	10
Autonómiához fűződő viszony.....	11
A dél-tiroli autonómia intézményeinek rendszere.....	13
Regionális és tartományi szintű szervek.....	13
Tartományi szervek:	13
Regionális szervek:.....	17
Egyéb intézmények	19
A Hatok Bizottsága (Sechser Kommission)	19
Etnikai kvóta.....	21
Nyelvi jogok	23
Szolgálhat-e mintaként Dél-Tirol autonómiája a székelyföldi törekvéseknek?	25
Szolgálhat mintaként a nyelvi jogok területén	25
Szolgálhat mintaként az etnikai kvóta területén.....	27
Szolgálhat mintaként az etnikumok arányos képviselete területén	27
Szolgálhat mintaként a Hatok Bizottsága területén.....	28
Szolgálhat mintaként a megosztott autonómia területén	29
Nem szolgálhat mintaként a székelyföldi magyarság megosztottsága miatt.....	32
Nem szolgálhat mintaként a román alkotmány miatt	33
Nem szolgálhat mintaként az eltérő etnikai összetétel miatt	36
Nem szolgálhat mintaként az erőszak alkalmazása terén	39
Összegzés	40

Bevezetés

A dél-tiroli autonómiát nemzetközi referenciamodellként tartják számon, amely példaként szolgálhat az európai régióban, de akár az egész világon is a kisebbségi konfliktusok enyhítése és megoldása terén¹. De mégis miben rejlik ez a példátlan működés és hatékonyság, milyen intézmények adják az autonómia velejét? Illetve bár példaértékű Dél-Tirol autonómiája, szolgálhat-e mintaként más autonómatörekvések számára, például a székelyföldi törekvéseknek, ahol nemcsak hogy a régmúltban gyökerező igény, de az államalkotó etnikummal szembeni többség is adott?

E tanulmány célja bemutatni mindenekelőtt azt, hogy milyen hasonlóság van a fent említett két régió között, majd azt, hogy mitől működőképes a dél-tiroli autonómia, s végül rávilágítani arra, hogy az a székelyföldi törekvések számára miben lehet és miben nem lehet minta.

Az autonómia fogalmi áttekintése

Mindenekelőtt fontos tisztázni az autonómia fogalmát, illetve azt, hogy egyáltalán miért lehet szüksége rá egy nyelvi/nemzetiségi kisebbségnek identitásának és kultúrájának megőrzése érdekében.

Az autonómia szó az „autos” (ön) és a „nomos” (törvény) szavakból áll, azaz egyfajta önálló jogosultságot jelent a törvénykezésre. Az autonómia fogalmilag nem kizárólag a nemzeti kisebbségekhez köthető, ugyanis, többek között az egyetemek, egyházak és a helyi önkormányzatok is rendelkeznek autonómiával, de ha az autonómiára mint nemzetközi kisebbségi jogi fogalomra tekintünk, úgy kijelenthető², hogy ez az egyik leghatékonyabb kisebbségvédelmi intézmény³, melynek több fajtája is ismert.

¹ Christoph Perathoner: Die Südtirol-Autonomie als internationales Referenzmodell? Die internationale Absicherung und die Verallgemeinerungsfähigkeit der Südtiroler Errungenschaften, Europaethnica, Vienna, 2015, 1.

² Németh Csaba: Realitás vagy ábránd: a székely autonómia-törekvésekről, Miskolci Jogi Szemle 4. évfolyam (2009) 2. szám, 166. https://www.mjsz.uni-miskolc.hu/files/egyeb/mjsz/200902/11_nemethcsaba.pdf (2024.12.08)

³ Kántor Zoltán – Majtényi Balázs: Autonómia-modellek Erdélyben – Jövőkép és stratégia, M.k.n.sz., 9. évf. 1-2. (31-32.) sz. 2004, 4. https://epa.oszk.hu/02100/02169/00025/pdf/2004_1-2_01_3-29_kantor.pdf 4. (2024.12.08)

Egy autonómia létrejöttékor az állam átenged bizonyos jogosítványokat, amikkel szuverenitásából fakadóan eredetileg kizárólag ő rendelkezik. Ez megvalósulhat úgy, hogy a kisebbségi jogok az egyes személyeket illetik meg, függetlenül azok tartózkodási helyétől, azaz nem az állam egy körül határolt földrajzi régiójához, vagy megyéjéhez kapcsolódnak. A személyi autonómia során az állam egyes olyan állampolgárainak, akik tagjai például egy nemzeti kisebbségnek, ad egyéni kisebbségi jogokat, úgy, mint az anyanyelvhasználat joga. Ilyen személyi autonómiával rendelkeznek a lappok a skandináv országokban⁴. A személyi autonómia előnyeként szokták felhozni, hogy az az adott nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgár egyéni választásának függvénye, s ekként nem teremt újabb „kisebbségeket”, azaz nem vonatkozik azokra is, akik nem szándékoztak annak hatálya alá kerülni, míg hátrányként említhető, hogy nem sok példa ismert, mely során a személyi autonómia nagyobb lélekszámú kisebbségeknél sikeresen megvalósult⁵. A személyi elvű autonómia egyébként eddig főleg olyan esetekben bizonyult célravezetőnek, ahol nem volt esély területi autonómiára, mert például a kisebbségek diaszpórajellegű kis „*etnikai szigetcsoportokban*” éltek az államalkotó nép tengerében⁶.

Az autonómiai egyik másik fajtája, a területi autonómia ezzel szemben egy meghatározott területen többséget alkotó, míg az adott államban egyébként kisebbséget alkotó népcsoport számára nyújt önrendelkezési jogot. Erről beszélhetünk például Dél-Tirol esetében⁷. Természetesen a területi autonómia létrejötte iránti igényt nem teremti meg pusztán az a tény, hogy az adott etnikai csoport az állam területének egy részén többséget alkot, elengedhetetlen egyes egyéb szempontok megléte, úgy, mint korábbi autonóm vagy független státusz volta, vagy az állam asszimilációs tevékenysége következtében a veszély, hogy az adott kisebbség elveszíti kulturális, nyelvi önazonosságát⁸. A területi autonómia esetében az adott terület rendelkezik jogalkotási, végrehajtási és igazságszolgáltatási autonómiával, amit csakis kizárólag az állam szuverenitásának és jogrendszerének tiszteletben tartásával egyetemben gyakorolhat. A területi autonómia legelemibb feltétele természetesen az, hogy az adott nemzeti

⁴ Németh i. m. 168.

⁵ Kántor i. m. 5.

⁶ Salat Levente: Autonómiák évadja Erdélyben Krónika, VI, 6, 10-11 2004, 6.
https://adatbank.ro/html/cim_pdf532.pdf (2024.12.08)

⁷ Németh i. m. 168.

⁸ dr. Manzinger Krisztián: A területi alapú hatalommegosztás mint a multikulturális európai államok demokratikus stabilitásának lehetséges modellje, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2018, 75.
https://ajk.kre.hu/images/doc4/JDI/esemenyek/Doktori_vazlat_Manzinger_K_2017_XII_22.pdf (2024.12.08)

kisebbség egy összefüggő területen regionális többséget alkosson⁹, azonban ez azt is jelenti, hogy az adott területen élő-egyébként az államot alkotó- népcsoport a területi autonómia tekintetében kisebbséggé válik, mely a későbbiekben gazdag táptalajként szolgálhat az autonómiával egyébként lecsendesített kisebbségi konfliktusoknak.

Fontos kiemelni a jó kormányzás (good governance) intézményét, amely során a lakosság egésze egyenlő arányban részesül az állam jogosítványaiból, különös tekintettel a törvényhozásra, ami így nem csak a többség érdekeit szolgálja¹⁰. Ez leginkább olyan társadalmak számára bír kulcsfontossággal, amelyek-például etnikailag-nem homogének, ugyanis biztosítja a demokratikus és kiegyensúlyozott működésüket. Lijphart négy összetevőt nevez meg, amik elengedhetetlen kellékei a több etnikum demokratikus együttélésének. Ezek az eltérő társadalmi csoportok politikai vezetőit tömörítő nagykoalíció, a kölcsönös vétó, az arányos részesedés és a saját belső ügyek viteléhez biztosított magas fokú autonómia.

A legfontosabb elem a nagykoalíció, mely azt biztosítja, hogy a politikai és legiszlatív döntéshozatalban ne csak az etnikai többség, hanem a kisebbség is részt vehessen¹¹. Ebben az esetben az állam nyújt bizonyos kedvezményeket, ugyanis lehetővé teszi olyan kisebbségek részesedését a hatalomból, akik ugyan nagy számban vannak jelen az országban, ám ahhoz nem elegendő, hogy a hatályos választási rendszer alapján képviselőket juttassanak a parlamentbe. Dél-Tirolban például minden esetben olyan kormányt kell alakítani, amely a nemzetiségi pártok közül legalább egyet felölel. (Ezen túl megannyi egyéb intézmény biztosítja még a kisebbségek hatalomból való részesedését, ezek bemutatására pedig alant kerül sor). Ami a romániai közjogi állapotot illeti e téren, a helyzet kedvező a székelyföldi magyarság számára, ugyanis a választási rendszer már 1990 óta alkalmazza a kedvezményes küszöböt¹².

A kölcsönös vétó a lényeges kisebbségi érdekek védelmét szolgálja, ugyanis még abban az esetben is, hogyha egy adott döntést nagykoalícióban hoznak meg, fennállhat a veszélye annak, hogy a többség leszavaz egy olyan kezdeményezést, ami a kisebbségek számára jelentős volna. S ezek kiküszöbölésére a vétó megoldást jelenthet. Fontos kiemelni azonban, hogy a túlzott

⁹ Németh i. m. 185.

¹⁰ Danilo TÜRK: Good Governance: Notions and Forms, Towards Good Governance and Social Integration Proceedings and Developments from the Conference
“Governance and Participation: Integrating Diversity” Compiled and Edited by John Packer with the assistance of Sally Holt 2007 OSCE High Commissioner on National Minorities (HCNM) 36.

¹¹ Arend Lijphart: Democracy in Plural Societies, A Comparative Exploration, Yale University Press, New Haven-London, 1977, 25-47.

¹² Manzinger 2018. 120-121.

használata visszaüthet a kisebbségek számára¹³, s az intézmény kiüresedéséhez vezethet. A vétó léte azért fontos az olyan társadalmakban, ahol több etnikum él együtt, hogy ne születessen olyan kisebbség számára fontos ügyben döntés, ami a kisebbség számára előnytelen volna. A vétó, pont a visszaélések és a „*kisebbség zsarnokságának*” elkerülése érdekében nem egyszer kölcsönös jellegű, azaz nemcsak a kisebbség élhet vele. Dél-Tirol esetében e intézménnyel a tartományi költségvetés elfogadásakor találkozunk, ugyanis mind a német, mind az olasz etnikumnak lehetősége van a vétó jogával élni¹⁴.

Az arányos részesedés azt biztosítja többek között, hogy az adott kisebbség száma szerint részesedhessen a politikai képviseletből, az állami munkahelyekből és egyéb juttatásokból¹⁵. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a közhivatali állások fel vannak osztva a nyelvi kisebbségek közt úgy, hogy mindegyik etnikum lakosságárányosan részesedjen belőle¹⁶, Dél-Tirol esetében az etnikai kvóta által valósul meg az arányos részesedés, ami a döntéshozási szervek összetételében is megmutatkozik.

A belső ügyek viteléhez biztosított magas fokú autonómia széles körű, számos dologra kiterjedő, így magába foglalja az etnikumok kulturális örökségének és sajátosságainak védelmét is. Ezek közé tartozik például a nyelv, mely szabad használatának és megőrzésének elengedhetetlen kelléke a saját oktatási rendszer kialakítása¹⁷. Legjobban e elv megtestesülése az állam és a kisebbségi régió közt megosztott kompetenciák, hatáskörök terén látszik Dél-Tirol esetében, mert bár vannak olyan kompetenciák, melyet kizárólag maga az állam gyakorolhat, de emellett vannak olyan hatáskörök is, amik a régió kizárólagos hatáskörébe tartoznak.

Azonban hiába jelent az autonómia kifinomult és hatékony megoldást a kisebbségi nehézségekre, és ez ebből eredő államok közt fennálló ellentétek orvoslására, túl szorosan kapcsolódik a szuverenitás fogalmához, s így nincs is olyan nemzetközi jogi dokumentum, ami kötelezné az államokat arra, hogy nemzeti kisebbségeik részére autonómiát biztosítsanak¹⁸. A nemzetközi jog pont az államok szuverenitásának sérthetlenségéből fakadóan egy az egyben

¹³ Lijphart i. m. 25-47.

¹⁴ Manzinger 2018. 126-127.

¹⁵ Lijphart i. m. 25-47.

¹⁶ Eva Pförtl: Tolerance Established by Law: the Autonomy of South Tyrol in Italy, Libera Università S. Pio V, Rome, 3.

¹⁷ Pförtl i.m. 5.

¹⁸ Varga Attila: Autonómia – mint politikai beszédtema, mint társadalmi igény, mint közjogi állapot, M.k.n.sz., 9. évf. 1-2. (31-32.) sz. 2004, 218. https://adatbank.ro/html/cim_pdf537.pdf (2024.12.08)

nem is ismeri el az autonómiához való jogot¹⁹, az erről való rendelkezést meghagyja maguknak az államoknak. S bár léteznek nemzetközi dokumentumok, amik az autonómiában mint egyfajta megoldást látnak a kisebbségi helyzetek tekintetében, ám ezek nem bírnak kötelező erővel egyetlen államra nézve sem. A nemzetközi közösség a szuverenitásból fakadóan mindaddig az adott állam belügyének tekinti az autonómia kérdéskörét, amíg a fennálló kisebbségi konfliktusok nem rendelkeznek erőszakos töltettel, s nem fenyegetik az adott ország vagy régió stabilitását és nyugalma²⁰.

Dél-Tirol és Székelyföld bemutatása

A történelem viharában

Dél-Tirol és Székelyföld múltbéli sorsa sok hasonlóságot mutat egymással, mind a kettő területet az első világháború következményeként csatolták el attól az országtól, ahová történelmileg tartozott. Dél-Tirol esetében az 1919-es saint-germaini békeszerződés volt az, ami a régiót az Olasz Királysághoz csatolta²¹, míg Székelyföld román fennhatóság alá kerülése a trianoni paktumban szentesült²². Ezt követően mind a kettő régió számára embert próbáló időszak jött, ugyanis az ott élő kisebbségeket az állam igyekezett beolvasztani.

A dél-tiroli német lakosság helyzete a két világháború között olasz belügynek számított, és a fasiszta hatalomátvétel felerősítette a kisebbségek ellehetetlenítését, s jogaik háttérbe szorítását. Kezdetét vette a beolvasztás politikája – ún. adattamento –, melynek keretei közt olasz községi előljárókat neveztek ki, bevezették az olaszt mint hivatalos nyelvet, betiltották a Dél-Tirol elnevezés használatát és a németek bevándorlását; továbbá a német helységnevek és az út- és utcajelölések olaszosítása is megtörtént, épp úgy, mint az elnémetesített családnevek visszaolaszosítása. Mindezek az intézkedések igen sok hasonlóságot mutatnak a román

¹⁹ Vizi Balázs: Autonómia és európai integráció – Gondolatok az erdélyi magyar autonómia esélyeiről – M.k.n.sz., 9. évf. 1-2. (31-32.) sz. 2004, 228-229. https://epa.oszk.hu/02100/02169/00025/pdf/2004_1-2_17_226-235_vizi.pdf (2024.12.08)

²⁰ Márton János Székelyföld területi autonómiája – Konceptiók és esélyek – M.k.n.sz., 9. évf. 1-2. (31-32.) sz. 2004, 176. https://www.jakabffy.ro/magyarkisebbseg/pdf/2004_1-2_12_marton.pdf (2024.12.08.)

²¹ Horváth-Kovács Máttyás: A Dél-Tirolban és Romániában érvényes anyanyelvi jogok és azok alkalmazásának összehasonlító elemzése, Kisebbségvédelem Minority Protection VI. szám (2022) A Kisebbségi Jogvédő Intézet tudományos folyóirata, 114. <https://portal.kre.hu/images/kiadvanyok/folyoirat/kisebbseg/2023/VI-szam-2022-Kisebbsegvedelem-2022dec-vagojelek-nelkul.pdf>), (2024.12.07)

²² Märle Tamás: Erdély román kézre kerülése: bevándorlás, népiptás, politika, Hitel folyóirat 32. évf. 1. sz. 2019, 104. <https://www.hitelfolyoirat.hu/sites/default/files/pdf/15-marle.pdf> (2024.12.07.)

Kormányzótanács rendelkezéseivel, és a királyi diktatúra intézkedéseivel, amiket a két világégés közt a székelyföldi magyar kisebbség kárára vezettek be. Ilyen volt többek között az anyakönyveztetésről szóló törvény, ami értelmében a magyar keresztnévek anyakönyveztetésére csak annak román „változatban” volt lehetőség, vagyis a helyi közigazgatási hatóságok megtagadhatták a le nem fordítható magyar keresztnévek bejegyzését²³, valamint a földbirtokreformot elrendelő törvény, amely annak tükrében, hogy következtében hány magyar nagy-és középirtokostól, valamint egyháztól vették el földjeit, s ezzel párhuzamosan mennyivel nőtt a földhöz jutott románok száma, felveti az agrárreform vagyonekobbzásos jellegét, ami ráadásul nemzetiségi alapú diszkriminációs jegyeket is magán viselt²⁴. A másik többször is alkalmazott eszköz a magyar kisebbség gyengítésére a közigazgatási átszervezések voltak, mint például 1938-ban, mikor Székelyföldön az egy tömbben élő magyarokat román többségű tartományokba tagosította be. Ezáltal megszüntették a magyar többségű megyéket, még nehezebbé téve így a magyar kisebbségnek a számarányának megfelelő politikai képviselő biztosítását²⁵, valamint identitásuk megőrzését.

Ez a kötöttségektől mentes belpolitikai légkör volt jellemző a dél-tiroli olasz nemzetiségi politikára is, egészen a második világháború utáni újra rendezésig, amitől fogva már Ausztriának komoly ráhatása volt az eseményekre a két ország közt kötött szerződések által²⁶, így a dél-tiroli német ajkú kisebbség nagy örömeire kezdetét vette az autonómiához vezető út. S ez volt az a pont, ahol a két régió sorsa elvált egymástól, ugyanis a székelyföldi magyarság az autonómia gondviselése helyett a kommunista Románia karjaiba találta magát, ahol bár egy átmenetileg rendelkeztek területi autonómiával, ám ez főként politikai és ideológia célokat szolgált, nem kisebbségi érdekeket.

²³ Barabás Béla-Diószei László-Enyedi Sándor-Sebők László-R.Süle Andrea: Hetven év-A romániai magyarság története 1919-1989, Magyarságkutató Intézet, Budapest, 1990, 21.

https://kisebbssegkutato.tk.hu/uploads/files/olvasoszoba/magyarsagkutataskonyvtara/Hetven_ev.pdf
(2024.12.07.)

²⁴ Mikó Imre: Huszonkét év-az erdélyi magyarság politikai története 1918. december 1 -től 1940. augusztus 30-ig- Budapest, 1941, Stádium kiadó, 29-30, 37.

https://mtda.hu/books/miko_imre_huszonket_ev_Optimized.pdf
(2024.12.07.)

²⁵ Barabás i.m. 37-38.

²⁶ Mézes Zsolt László: A dél-tiroli autonómia egyes elemeinek adaptációs lehetőségei a határon túli magyarok vonatkozásában, Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, Műhelytanulmány, Budapest, 2003, 7,12. <https://www.hunsor.se/dosszie/deltiroliautonomia.pdf>
(2024.12.08.)

Etnikai és közigazgatási viszonyok

Azonban mielőtt rátérnénk arra, hogy milyen a két régió autonómiához fűződő viszonya, fontos megérteni, hogy egyáltalán miért formálhatnak igényt az autonómiára. A válasz Dél-Tirol és Székelyföld etnikai összetételében rejlik, ugyanis mindkét területen az államalkotó nemzetiséggel szemben egy kisebbség az, aki egy jól körül határolható tömbben többséget alkot. Míg Dél-Tirol esetében az olaszokkal szemben a németek, addig Székelyföld esetében a románokkal szemben a magyarok teszik mindezt.

Természetesen e két régió azért bír német és magyar többséggel a mai napig, mivel történelmileg mind a kettő hosszú évszázadokon keresztül az anyaállam joghatósága alá tartozott. Székelyföld több mint ezer éven át Magyarország keleti végén helyezkedett el²⁷, míg Dél-Tirol a XIV.-k század közepétől élvezett kisebb-nagyobb megszakításokkal Habsburg fennhatóságot²⁸.

Ami Tirolt illeti, a 20. század elején még egészében (a mai Észak-és Kelet-Tirol, Dél-Tirol, valamint Trentino) Ausztriához tartozott, de az 1919-es saint germain-i békeszerződés következtében jelenleg már csak Észak- és Kelet-Tirol tartozik Ausztriához Innsbruck székhellyel, s egyike Ausztria kilenc szövetségi tartományának, míg Dél-Tirol, vagyis az Adige folyó felső vidéke (Alto Adige) és Trentino Olaszország része. Dél-Tirol tartományát az autonóm Bolzano-Bozen megye, Trentinót az autonóm Trento megye alkotja és e két megye teszi ki Olaszországban a Trentino–Alto Adige nevű autonóm körzetet²⁹. Trentino-Alto Adige régió, egy olyan speciális közigazgatási egysége Olaszországnak, melyben két területileg autonóm tartomány működik, melyek közül Bozen tartomány 504,643 fős népességének 62.3%-a német nyelvű, de vannak olasz (23.4%), és ladin (4.1%) lakosok is³⁰. És ez, hogy az olasz és a német etnikum mellett jelen van még a rétoromán egyik dialektusát beszélő ladin kisebbség³¹ is, kulcsfontosságú tényként fog megjelenni az autonómia kapcsán.

²⁷ Bodó Barna: Jövőkép, Autonómia – Székely Közigazgatás, Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás, 2018/1. különszám, 6–43. https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12611/PPB_MK_2018_NKE_MNL_kulonszam_02_Bodo.pdf?sequence=1 13. (2024.12.08)

²⁸ Mézes i. m. 6.

²⁹ Mézes i. m. 6.

³⁰ Horváth i. m. 115.

³¹ Dabis Attila: Dél-Tirol autonómia-státútuma, Magyar kisebbség: nemzetpolitikai szemle, 17. évf. 65-66. (3-4.) sz. / 2012, 46. <https://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/pdf/002Dabis%20Attila.pdf> (2024.12.08.)

Székelyföld a mai Románia területén található Maros, Hargita és Kovászna megyék területét foglalja magába, valamint otthont ad a legnépesebb egybefüggő külhoni magyar közösség számára ³². A 2011-es román népszámlálási adatok szerint Székelyföld 521.044 lakosából a 80,6% (408.175) magyar etnikumú, 16,6%-ot tesz ki a román etnikum (84.217 fő) valamint 2,7%-ot a roma etnikum (13.593 fő) ³³. Látszólag úgy néz ki, mintha Székelyföld esetében is 3 különálló nemzetiség együttéléséről beszélhetnénk, mint Dél-Tirolnál, azonban a dolgotatban később bemutatásra kerül, hogy ez nem ilyen egyszerű.

Autonómiához fűződő viszony

Ha a két régió autonómiához fűződő viszonyát vizsgáljuk, szembe ötlük a múltban rejlő hasonlóság.

Székelyföldet hosszú időn át sajátos önrendelkezés jellemezte, elég csak a székek rendszerére gondolni ³⁴. A történelmi Székelyföld autonómiája a székely székek rendszerén keresztül öltött testet, mivel a székely székek „*sajátos társadalmi és közigazgatási felépítéssel, sajátos jogokkal és különleges státusszal*” bírtak ³⁵. Dél-Tirol autonómiája pedig a középkorban gyökerezik, ugyanis 1248-ban született meg a Tiroli Tartomány ³⁶, ami már ekkor önállónak számított, melyre figyelemmel később a Habsburgok is nagyfokú önállóságot biztosítottak a tartománynak ³⁷.

A legfőbb különbség azonban a két régió autonómiához fűződő viszonya közt, hogy jelenleg Dél-Tirol rendelkezik autonómiával, Székelyföld pedig nem.

Dél-Tirol mára már egy példaértékű autonómiát tudhat magáénak, melyben mind a három nemzetiségének egyenlő mértékben biztosítja jogaik gyakorlását, és az autonómiából való részesedést. Ám ennek a létrejöttéhez igen hosszadalmas út vezetett, mely nem volt mentes a politikai ellentétektől, robbantásos merényletektől és a nemzetközi beavatkozástól sem.

³² Manzinger 2018 i. m. 104,161.

³³ <https://statistikak.erdelystat.ro/adatlapok/szekelyfold/3284> (2024.12.08.)

³⁴ Bodó i. m. 14.

³⁵ <https://www.sznt.org/hu/magunkrol/bemutato> (2024.12.08.)

³⁶ Dr. Csapó I. József: Autonómiák és autonómiatörekvések, Nemzetközi Jogi Kisebbségvédelem, 2003, 154. <https://www.hunsor.se/dosszie/autonomiarorekvesek.pdf> . (2024.112.08.)

³⁷ Mézes i. m. 6.

Azonban mindez már a múlt, s jelenleg egy olyan működő autonómiáról beszélhetünk, ami demokratikusan és igazságosan biztosítja az ott élő összes nyelvcsoporthoz a jogokat.

Ezzel szemben Székelyföld nem bír autonómiával, bár több érv is szól amellett, hogy miért volna alkalmas rá, s miért is volna egyáltalán szüksége rá.

Egyrészt itt él a legnépesebb egybefüggő külhoni magyar közösség, a székelyföldi magyarság, akik autonómiatörekvéseinek, azon túl, hogy az említett területen többségben élnek az államalkotó románsággal szemben, alapjául szolgál még az a tény is, hogy ez az egyetlen olyan külhoni magyarok által lakott terület, ami valaha területi autonómiát kapott az érintett államtól³⁸. A kommunista Romániában erős szovjet ráhatás következményeként létrejött 1952-ben a korábbi Csík, Háromszék, Maros-Torda és Udvarhely megyék területén a Magyar Autonóm Tartomány (MAT), ami azonban közel sem a román kisebbségpolitika kiemelkedő vívmányaként született meg. Bár a MAT lakosságát több mint 77%-ban magyarok tették ki, megalakulása mögött román részről mégsem kisebbségvédelmi célok álltak, sokkalta a szovjet hatalom akarata szerint való eljárás, ami pedig az egyes társadalmi ellentétek-úgy mint az erőltetett kollektivizálással járó feszültségek-etnikai konfliktussá formálódásának megelőzését³⁹ és a *divide et impera* elvét szolgálták. Veress Emőd szerint a MAT esetében az „autonóm” szó névleges volt, valódi jelentés nem állott mögötte, ugyanis a *„centralizált államszocialista közigazgatás tulajdonképpen kizár bármiféle autonómiát”,* márpedig a székelységnek ekkor nyújtott területi alapú autonómia *„a szovjet államszocialista diktatúra terméke”* volt⁴⁰.

A Székelyföldön többséget alkotó magyarság a fent bemutatottakon túli autonómiaigényének ékes példája az, hogy csak a román rendszerváltástól 2003-ig bezárólag tíz autonómia tervezet készült el⁴¹. De akkor mégis miért lehet az, hogy egyik sem került szentesítésre a parlament által, valamint, ha ennyi feltétel adott például egy területi alapú autonómiához Székelyföld esetén, akkor Dél-Tirollal ellentétben miért nem rendelkezik vele? Mi adja a dél-tiroli modell sikerességét, és van-e mód arra, hogy ebből a székelyföldi törekvések ihletet merítsenek?

³⁸ Manzinger 2018 i. m. 161.

³⁹ Manzinger Krisztián: Románia – Nemzetállam – Autonómia, Jogalkotás és ami mögötte van, Glossa Iuridica VI. évfolyam, 3-4. szám, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2020, 131-132.

⁴⁰ Veress Emőd: A regionális fejlesztés szabályozását meghatározó tényezők Romániában. Kisebbségkutatás, (1) 2006, 9. <https://veress.adatbank.ro/belso.php?k=71&p=5750> (2024.12.08)

⁴¹ Bakk Miklós: Az autonómiatervek két szakasza Erdélyben 1989 után, Magyar Kisebbség, 2004, 1.

A dél-tiroli autonómia intézményeinek rendszere

Regionális és tartományi szintű szervek

Az Olasz Köztársaságot régiók, tartományok (provinciák) és községek alkotják. A régiók az alkotmánynak megfelelően saját feladat- és hatáskörrel rendelkező, önálló egységek. Az alkotmány az új területi egységek két fajtáját különbözteti meg: vannak a különleges jogállású régiók, illetve a rendes jogállású régiók⁴². Olaszország húsz régiója közül öt rendelkezik a speciális statútummal bíró autonóm régió státusszal, s egy közülük Trentino-Alto Adige (Trentino-Dél-Tirol). E régióknak egyrészt többletjogaik szélesebb hatásköröket biztosítanak saját ügyeik intézésében, másrészt ezen jogok magasabb alkotmányos védelemben is részesülnek az ország fennmaradó 15 régiójához képest.

Trentino-Alto Adige (*Trentino-Dél-Tirol*) autonóm régió két tartományból, Trientből és Bozenből áll. Az 1972-es Autonómiastatútum alapján mind a kettő tartomány saját autonómiával bír, a régiót pedig közösen kormányozzák a saját tartományi gyűlésükből küldött személyeken keresztül, akik egyben a régió tanácsának is a tagjai⁴³.

A különböző kompetenciák nyolcféleképpen oszlanak meg az állam, a régió és a tartományok között. Vannak a kizárólagos állami kompetenciák, az állam és a régiók által közösen gyakorolt hatáskörök, illetve vannak a régióknak és a tartományoknak is kizárólagos kompetenciái⁴⁴. Ám ezek részletezésére most nem kerül sor.

Tartományi szervek:

Tartományi szinten mind a bolzanói, mind a trentinói tartomány élén három intézmény áll: A Tartományi Gyűlés, a Tartományi Bizottság, valamint a Tartományi Kormányzó⁴⁵.

⁴² Csapó 2003 i. m. 156.

⁴³ Horváth i. m. 115.

⁴⁴ Dabis i. m. 48-49.

⁴⁵ Gulyás László: A kisebbségi kérdés megoldásának egy pozitív példája: Dél-Tirol esete II., Korunk (Kolozsvár) 2007, 77-82. <https://epa.oszk.hu/00400/00458/00121/2242.html> (2024.12.08)

A Tartományi Gyűlés (olaszul Consiglio provinciale, németül Landtag), a tartomány parlamentje s egyben legfőbb szerve is, amely a tartományi törvényhozásért felel⁴⁶. Tagjait öt évre választják úgy, hogy a hivatali idő első felében (30 hónap) az elnököt a német nyelvcsoporthoz választják, míg az alelnököket vagy az olasz vagy a ladin nyelvcsoporthoz, ezután a ciklus második felében az elnöknek olasznak kell lennie, akit német vagy ladin alelnökök segítenek⁴⁷. Már az intézmény vezetőségének összetételében is kristálytisztán megmutatkozik az, hogy mind a három nyelvcsoporthoz egyenlő mértékben és módon képes kivenni a részét a tartományi jogalkotásból.

Az Autonómiastatútum 55. cikke alapján e testület felelős a tartományi törvények megalkotásáért. A 2001-es olasz alkotmánymódosítás óta e törvényeket csakis a kihirdetésük- azaz az érvényes létrejöttük- után lehet megtámadni az olasz alkotmánybíróságon alkotmányellenességre, vagy EU-s kötelezettségszegésre hivatkozva, míg az alkotmányreformot megelőzően a tartományi jogszabályok felett az olasz állam a tartományi kormánybiztoson keresztül még a kihirdetés előtt, azaz a törvény elfogadását követően előzetes kontrollal élhetett, amennyiben azok a nemzeti vagy a tartományi érdekekkel ellentétesek voltak.

A 2001. február 16-án hatályba lépett 2. számú alkotmánytörvény legfontosabb újításai közt volt az is, hogy az ország legfelsőbb politikai testületeinek-így az autonóm régiók szerveinek- összetétele megváltozott, mely keretei közt a legkisebb nyelvcsoporthoz, a ladinok is megfelelő képviselőkhöz jutottak az autonómia intézményeiben. Az alkotmánymódosítás újításának eredményeként megváltozott a régió és a tartomány viszonya is, ugyanis a két tartomány léte már nem kötődik a régió létehez, és a tartományok politikai életüket szabadabban szabályozhatják⁴⁸.

Különleges nyelvcsoporthoz tartozók szavazására is van lehetőség, amennyiben arra az érintett nyelvcsoporthoz képviselőinek többsége igényt tart⁴⁹ és felmerül a kétség egy törvényjavaslattal kapcsolatban, hogy az sérti az egyik nyelvcsoporthoz jogegyenlőségét vagy kulturális identitását.

⁴⁶ Oskar Peterlini: Foundations and Institutions of South-Tyrol's Autonomy in Italy, in Ghai, Y./ Woodman, S. (eds): Practising self-government: a comparative study of autonomous regions. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, 24.

https://www.researchgate.net/publication/316701515_Foundations_and_institutions_of_South_Tyrol's_autonomy_in_Italy (2024.12.08.)

⁴⁷ Dabis i. m. 57.

⁴⁸ Dabis i. m. 57-58.

⁴⁹ Mézes i. m.

Ebben az esetben az érintett nyelvi kisebbség szavazategyenlőség esetén dönthet az említett jogszabály sorsáról⁵⁰, ezzel is elősegítve a kisebbségek egyenlőségén és önrendelkezési jogán alapuló törvényhozást.

A Tartományi Gyűlés az olasz alkotmánnyal, a köztársaság jogelveivel, valamint a nemzetközi kötelezettségeivel, és a Statútum II. szakaszának I. fejezetével összhangban⁵¹, abszolút többség útján meghatározza törvényeivel a tartomány kormányzati formáját, a tartományi gyűlés tagjainak, a tartományi kormányzó, illetve a tartományi tanácsosok választását, valamint a tartomány egyes szervei közti kapcsolatot. Továbbá hatáskörébe tartozik még a tartományi népszavazások anyagi-és eljárásjogi szabályozása és nem utolsó sorban a tartományi kormányzóval szembeni bizalmatlansági indítvány lefolytatása is⁵².

A Tartományi Gyűlés 35 képviselőből áll, akiket egy tisztán listás, egyfordulós választási rendszerben választanak meg, ahol az egész tartomány egy választókerületet tesz ki és nincs bejutási küszöb. Ami a választójogot illeti, az cenzusos, így aktív választójoggal kizárólag azok a 18 feletti olasz állampolgárok bírnak, akik négy éven keresztül egy huzamban életvitelszerűen a tartomány területén tartózkodtak. A tartomány parlamentjét közvetlenül a lakosság választja, s bár e választást mindig is tartományi választásnak hívták, ám ez a kifejezés csak a 2001-es alkotmányreform után helytálló igazán, ugyanis csak ezután nevezték ki a tartomány parlamentjét a saját, tartományi választásokon, míg a reformot megelőzően a tartományi parlamentet nem a saját tartományi választásokon, hanem a regionális parlament megválasztásával nevezték ki. Azonban ez a 2001-es reformmal megfordult, s azóta Bozen és Trient két tartományi parlamentjét választják közvetlenül, és e két tartományi parlament képviselői alkotják majd a regionális tanácsot⁵³.

A megválasztott tartományi képviselők egyúttal a regionális törvényhozásnak is a tagjaik, amely a 35 trienti és a 35 bozeni tartományi képviselőből tevődik össze⁵⁴.

A Tartományi Bizottság, azaz a Landesausschuß/ Giunta provinciale a tartomány végrehajtó szerve, ami a kormányzóból, a két helyetteséből, valamint a tanácsosokból áll. A bozeni

⁵⁰ Elisabeth Alber, Carolin Zwilling: A Primer on the Autonomy of South Tyrol: History, Law, Politics , Autonomy Arrangements in the World,2022, 12. <https://webassets.eurac.edu/31538/1666883756-south-tyrol-2022.pdf> (2024.12.08)

⁵¹ Dabis i. m. 57.

⁵² Oskar i. m. 24.

⁵³ Dabis i. m. 57-58-59.

⁵⁴ Alber i. m. 12.

provinciai bizottság esetében a kormányzó egyik helyettesének a német, míg a másik helyettesének az olasz nyelvcsoporthoz tagjaiból kell kikerülnie⁵⁵, valamint a tanácsosok és póttanácsosok összetételének is le kell követnie a tartomány népcsoport szerinti összetételét, ami tökéletesen példázza, hogy nemcsak a tartományi jogszabályok megalkotásában, hanem azok gyakorlatban való érvényesülésében-azaz a végrehajtásban- is részt vállalhatnak a nyelvcsoporthoz⁵⁶, csekélyebb lélekszámuktól függetlenül⁵⁷.

A Bizottság mindenekelőtt kormányozza a tartományt, melynek keretein belül a tartományi ügyekben igazgatási tevékenységet végez, valamint kezeli a provincia vagyonát, és vezeti a közszolgáltatást ellátó tartományi tulajdonban lévő üzemeket is. A tartományi kormány rendeletei útján végrehajtja a tartományi gyűlés által elfogadott törvényeket, továbbá hatáskörét képezi még a határozathozatal olyan szakterületeket érintő rendeletekről, amik a provinciák rendeletalkotási hatáskörébe tartoznak.⁵⁸

A (bolzanói) tartományi kormány összetételének az Autonómiastatútum 50. cikkének 2. bekezdése alapján az egyes nyelvcsoporthoz tartományi gyűlésben képviselt aránya szerint kell alakulnia, éppen ezért a kormány szempontjából kimagasló fontosságú a Landtag frakciók létszámának egymáshoz viszonyított aránya és a nyelvi összetétele⁵⁹. S mivel a pártok nyelvcsoporthoz tartozás tekintetében többnyire blokkokat alkotnak, így általában választási eredménytől függetlenül koalíciós kormánya jut hatalomra.

A tartományi kormányzó, mint a helyi szint harmadik főbb intézménye, képviseli a tartományt, valamint kibocsátja saját hatáskörében a Tartományi Bizottság rendeleteit. Két vagy több község lakosságának érdekében az adott esetben szükséges intézkedéseket hozhat a közbiztonság és a közegészségügy területén, nem túllépve hatáskörét⁶⁰. Jelentős befolyással és szereppel bíró pozíció a kormányzói szék, ugyanis ő határozza meg többek között a tartomány politikai irányát és hívja össze, valamint vezeti a tartományi kormányüléseket⁶¹. Éppen ezért a fent említettek szerint a tartományi elnököt hivatali idejének első felében a német, míg az alelnököt az olasz népcsoport tagjai közül kell választani, majd a második 30 hónapban

⁵⁵ Dabis i. m. 59-60.

⁵⁶ Gulyás i. m.

⁵⁷ Alber i. m. 12-13.

⁵⁸ Dabis i. m. 60.

⁵⁹ Oskar i. m. 25-26.

⁶⁰ Dabis i. m. 59.

⁶¹ Alber i. m. 13.

fordítva⁶², szokás szerint biztosítva ezzel minden nyelvcsoporthoz számára a „hatalomból” való egyenlő mértékű részesedést.

Regionális szervek:

A két tartományi szint együtt teszi ki a regionális szintet, amely esetben szintén három intézményről kell szót ejteni, ugyanis Trentino-Alto Adige (Trentino-Dél-Tirol) régió élén a Regionális Tanács, a Régió Elnöke és a Regionális Bizottság áll, melyek az alábbiak szerint épülnek fel és működnek:

A Regionális Tanács (Consiglio Regionale/Regionalrat) gyakorolja a regionális törvényhozói hatalmat 70 képviselő útján, akiket fele-fele arányban választ meg titkos, közvetlen és arányos választással⁶³ a két tartomány, pontosabban maguk a tartományi parlamenti képviselők alkotják a Regionális Tanácsot, ezért 70 fős, mert 35 bozeni, és 35 trienti együttesen teszi azt ki⁶⁴.

Az 5 év hivatali idő megegyezik a két tartományi parlament idejével, és ahhoz hasonlóan a működési idő első 30 hónapban a regionális parlament székhelye Trientben, míg a második időszakban Bozenben található. A Regionalrat elnöke szintén a paritásos alapú módon tölti be hivatalát, azaz a trienti ülések erejéig olasz nyelvcsoporthoz tartozó személy elnököl, míg a bozeni ülések során német személy, valamint az alelnökök természetesen az elnöktől eltérő nyelvcsoporthoz tartozó tagjaiból kerülnek ki. Fontos kiemelni, hogy a német és olasz képviselők többségének szavazatával ladin nyelvcsoporthoz tartozó személy is lehet a regionális törvényhozás elnöke⁶⁵, ami, ha csupán a régió nyelvcsoporthoz tartozó lélekszámát vizsgáljuk, igen nagy engedmény.

A Regionális Tanács feladata hasonló a tartományi intézményi „párjához”, azaz a Landtaghoz, ugyanis az autonómia keretein belüli regionális törvényalkotást végez (ami értelemszerűen szélesebb körű a tartományi jogalkotásnál), valamint felügyeli a regionális kormány munkáját⁶⁶. Az első törvényhozói feladata a Regionalratnak a régió jogállásának szabályozása,

⁶² Gulyás i. m.

⁶³ Gulyás i. m.

⁶⁴ Csapó 2003 i. m. 157.

⁶⁵ Oskar i. m. 23.

⁶⁶ Csapó 2003 i. m. 157.

amit statútumok útján hajt végre⁶⁷. És a 2001-es alkotmányreform óta már a regionális parlament hatáskörét képezi az Autonómiastatútum módosításának kezdeményezése is⁶⁸

A régió végrehajtóhatalmának központi szerve a Regionális Bizottság (Giunta Regionale/Regionalausschuss), minek tagjai az elnök, az alelnökök, valamint az ülnökök⁶⁹. Mint minden kormány esetében, itt is a parlament képviselőiből kerülnek ki a kormány tagjai, jelen esetben e feladatot a Regionális Tanács látja el. Az Autonómiastatútumnak megfelelően mind az olasz, a német, és a ladin nyelvcsoporthoz arányosan kell részesülnie a regionális végrehajtói hatalomból, továbbá az alelnökök egyike az olasz, míg a másikuknak a német nyelvcsoporthoz kell kikerülnie. Az, hogy a ladin nyelvcsoporthoz jelenléte nélkülözhetetlen a regionális kormányban természetesen a lélekszámarányos reprezentáltsággal ellentétes⁷⁰, azonban elengedhetetlen összetevője annak, hogy egyik nyelvcsoporthoz fűződő joga se csorbuljon, illetve talán pont ez az egyik kulcsa a dél-tiroli autonómiának, hogy nyelvcsoporthoz és azok lélekszámától függetlenül mindenki számára egyenlő mértékben és módon biztosítja a kisebbségi és egyéb jogok érvényesülését.

A Bizottság hatáskörébe tartozik a törvények végrehajtása és a regionális törvények kezdeményezése, melyeknek természetesen összhangban kell lenniük az olasz alkotmánnyal és a nemzetközi kötelezettségekkel. A Bizottság elnöke látja el az egész régió képviseletét, valamint kihirdeti a régió törvényeit és rendeleteit, és a központi kormány utasításai alapján irányítja az állam által a régióra ruházott igazgatási feladatok ellátását is⁷¹.

A Régió Elnöke felelős az állam által a régióra átruházott igazgatási feladatok ellátásáért. A fent említettek szerint a Regionális Tanács az, aki saját tagjai közül megválasztja az elnököt, a 2 alelnököt és a titkárokat, akik hivatali ideje 30 hónap. Természetesen jelen intézmény esetében is az első felében az olasz képviselőcsoport adja az elnököt, míg az alelnököt a német képviselőcsoport, majd ez a ciklus második felében ez megfordul⁷². Mióta a törvényhozási

⁶⁷ Csapó 2003 i. m. 157.

⁶⁸ Alber i. m. 11.

⁶⁹ Gulyás i. m.

⁷⁰ Oskar i. m. 24.

⁷¹ Csapó 2003 i. m. 157.

⁷² Gulyás i. m.

jogkörök szinte teljes mértékben átkerültek a tartományi szintre a regionális kormányt vezető elnök jelentősége és súlya is számottevően csökkent⁷³.

Egyéb intézmények

A Hatok Bizottsága (Sechser Kommission)

Dél-Tirol legjelentősebb jogforrása az 1972-es Autonómiastatútuma, ami alkotmányerejű, így nem veszélyezteti az, hogy könnyedén módosítsák, helyezték hatályon kívül. Ám e stabilitás könnyedén válhat merevséggé, ha nem tudja megfelelően lekövetni a társadalmi, gazdasági és egyéb változásokat, ami viszont elég nehézkes az egyoldalú és meglehetősen hosszadalmas statútummódosítási procedúrán keresztül. Erre a problémára jelent kielégítő választ a Hatok Bizottságának (Sechser-Kommission) intézménye, aki a végrehajtási utasításain keresztül biztosítja az autonómia aktualizáltságát, valamint a paritásos egyenlőség által teremt kiegyensúlyozott és naprakész kapcsolatot a tartomány és az állam közt.

A Hatok Bizottságnak eredetileg csupán konzultatív szerepet szántak, hogy javaslataival segítse a mindenkor olasz kormányt az autonómia gyakorlatba ültetésével kapcsolatban. Azonban a Bizottság az 1970'-es évektől bő húsz év alatt a konzultatív testületi szerepkörből tényleges döntéshozó entitássá nőtte ki magát, ugyanis mind az olasz állam, mind az autonóm tartomány számára megfelelő eszköznek bizonyult a gördülékeny kommunikáció lefolytatására.

Ami a Bizottság összetételét illeti, tagjai közül hármat az állam delegál azzal a kikötéssel, hogy egynek közülük német ajkúnak kell lennie, míg a másik három tagot maga a tartomány választja meg, úgy, hogy egy közülük olasz ajkú legyen. Mindez jól példázza az intézmény paritásos jellegét azáltal, hogy a tagokat egyenlő számban választja meg az állam és a tartomány, valamint mind a kettő kisebbség képviselve érezheti magát.

A testület az Autonómiastatútum gyakorlatba ültetését, s ezáltal az aktualizálását az erről szóló végrehajtási rendelkezései által végzi, amiket aztán az olasz kormány kormányrendelettel hirdet ki. Jogi szempontból ezek egy különleges, számukra fenntartott helyet foglalnak el a jogforrási hierarchiában, mivel az olasz alkotmány 77. cikke kimondja, hogy a törvények, és a kormányrendeletek azonos rangú jogszabályoknak számítanak, így biztosítva a Bizottság

⁷³ Alber i. m. 13.

végrehajtási utasításainak kiemeltebb joghierarchiai pozíciót azáltal, hogy a törvények és az alkotmányerejű törvények között találhatóak. A jogforrási helyzetük a rendeletek természetének köszönhetőek, mivel a végrehajtási rendeletek paritásos egyeztetés útján jönnek létre, éppen ezért a hagyományos kormányzás egyoldalú döntéseinél kiemeltebb jogforráshierarchiai pozíció illeti őket, hiszen elfogadásuk reprezentatívabb. De természetesen az Autonómiastatútumnál-ami alkotmányerejű, így az olasz alkotmány és a hagyományos parlamenti törvények között áll-egyel alacsonyabb helye van a jogforrási hierarchiában ugyanis azt csupán kiegészíti, értelmezi.

E speciális jogforrási minőség természetesen a Bizottság végrehajtási rendeleteit védi, azok módosítását, hatályon kívül helyezését ugyanis kivonja a parlament, illetve a kormány hatásköréből, s a Bizottságéba helyezi, mivel a végrehajtási utasításokat kizárólag másik végrehajtási utasítás útján lehet módosítani és hatályon kívül helyezni. Ami pedig az olasz kormányt illeti, ő csupán abban az esetben tagadhatja meg a Bizottság rendeleteinek kihirdetését, hogyha azok alkotmányellenesek, vagy nem összeegyeztethetőek az ország jogi fundamentumával. Ám a paritásos procedúra kifejezetten elősegíti a rendeletek összhangját az alkotmánnyal, nem véletlen, hogy az alkotmánybíróság nem is igen szorul rá arra, hogy megtámadja a Hatok Bizottságának végrehajtási rendeleteit.

Hatok Bizottságának intézménye védve van a mindenkori kormány befolyásától, valamint a változékony politikai közhangulattól, ugyanis, ha ilyen szintű jogi védelemben nem részesülne-mint a joghierarchiai helyzete-úgy könnyen változtathatná meg akár a kormány, akár a parlament a végrehajtási rendeleteket kénye kedve szerint, mely végtére is nemcsak a Bizottság szuverenitását és jogalkotását, hanem az egész tartomány autonómiáját komolyan alááshatná.

A Hatok Bizottsága pedig tagja Tizenkettek Bizottságának, mely az egész régióra vonatkozóan végzi ugyanezt a feladatot⁷⁴, azaz az Autonómiastatútum egyeztetéseken keresztül folyamatos átültetését és aktualizálását, valamint adoptálja az autonóm régió számára az új állami törvényeket és rendelkezéseket⁷⁵.

⁷⁴ Dabis i. m. 55-57.

⁷⁵ Oskar i. m. 52-53.

Etnikai kvóta

Az olasz állami kisebbségpolitika alapján a nemzetiségi kisebbségek az államalkotó többséggel egyenlő szabadsággal rendelkeznek saját kultúrájuk gyakorlását illetően, továbbá a nyelvi kisebbségek még pozitív jogokkal is bírnak. E rendszer a köznyelvben etnikai kvótaként ismert, míg hivatalosan nyelviséghez kötődő jogokról beszélhetünk⁷⁶.

Az Autonómiastatútum 99. cikkelye kimondja, hogy az olasz és a német nyelv egyenjogú egymással, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy a dél-tiroli német kisebbség az élet minden területén korlátlanul használhatja az anyanyelvét. A közigazgatás területén ez három alapelvben testesül meg: az állami intézmények alkalmazottak összetételének tükröznie kell az etnikai arányosságot -ez az úgynevezett etnika kvóta-, a munkavállalók részéről elvárt mind az olasz mind a német nyelv ismerete, pontosan azért, hogy a harmadik elv is érvényesülhessen, azaz az eljárás és az ügyintézés ügyfél anyanyelvén való lefolytatása⁷⁷.

Az Autonómiastatútum több olyan rendelkezést tartalmaz, ahol a németek, az olaszok, valamint a ladinok három nyelvi csoportját számszerű erejük arányában veszi figyelembe, mely szabályozást hívják etnikai arányosságnak vagy etnikai kvótának. Funkcióját tekintve ez egyfajta védelmi mechanizmus a Dél-Tirolban élő mindkét kisebbség, így a németek és a ladinok, számára, ami azt hivatott biztosítani, hogy a két kisebbség az állami munkahelyek betöltésekor semmiféle hátrányt ne szenvedhessen, továbbá ott, ahol a német és ladin többség mellett olasz számbéli kisebbségről beszélhetünk, ott az ő nyelvcsoportjukat is védelemben részesíti.

Az etnikai arányosság rendszere alkalmazandó a Statútum szerint a helyi köztisztviselők szerveinek összetételében, a közalkalmazotti tisztségek betöltésében, továbbá az ország jóléti, szociális és kulturális célú költségvetésforrásainak elosztásakor is. Eredetileg e kvóta rendszer a közszférában lévő olasz munkavállalói többség ellensúlyozása érdekében került bevezetésre, amire a fasiszta időszak⁷⁸ célzatos olaszosítása és kisebbségbarátnak egyáltalán nem nevezhető politikája után égető szükség volt.

⁷⁶ Dabis i. m. 62-65.

⁷⁷ Gulyás i. m.

⁷⁸ Alber i. m. 18.

A fent említett közigazgatási elvek közül az első alapelv – az állami intézmények alkalmazottainak etnikai arányosság szerinti összetétele – tényleges érvényesülését az Autonómiastatútum 89. cikkelye segíti elő, mely elrendeli, hogy Bozen tartományban az állami álláshelyek betöltésével kapcsolatban létszámtervet kell készíteni. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az állami munkahelyeken az egyes népcsoportok tagjai olyan arányban dolgozhatnak, mint amit a három népcsoport – német, olasz, ladin – esetében a népszámlálás adatai igazolnak. Ahhoz, pedig, hogy az etnikai arányosság működőképesen és torzításoktól mentesen működhessen, szükség van a lakosság nyelvi hovatartozásának hiteles, valóságot tükröző felmérésére. Ennek érdekében tízévente a népszámlálás során minden dél-tiroli állampolgár köteles megjelölni, hogy melyik nyelvcsoporthoz tartozik⁷⁹. Az olaszországi népszámlálások a nemzetiségi, illetve vallási hovatartozásra nem kérdeznek, mivel ilyen adatokkal az állam nem rendelkezik, mindazonáltal az országos népszámlálás dél-tiroli sajátossága az, hogy a nyelvcsoporthovatartozást kötelező bevallani⁸⁰, ugyanis ha az adott nyelvcsoporthovatartozást pontos lélekszáma hibás, úgy mind az egyéni, mind a kisebbségi szinten csorbát szenvedhetnek azok az Autonómiastatútum által biztosított és az állam által érvényesített jogok és jogosultságok, amik egyébként a nyelvcsoporthovatartozást megilletik. A hátrányos megkülönböztetés és a kirekesztés elkerülése végett a népszámláláskor nem csupán a három legnépesebb nyelvcsoporthovatartozást kell megjelölni, hanem amennyiben se nem német, ladin vagy olasz úgy a „más” kategóriát köteles beírni⁸¹.

Az etnikai kvóta rendszerének működéséhez elengedhetetlen annak rugalmas volta, azaz amennyiben az adott nyelvcsoporthovatartozás számára fenntartott munkahelyre nincs megfelelő jelentkező, úgy egy másik nyelvcsoporthovatartozásból való munkavállaló is feltöltheti a meghirdetett állást⁸², azonban ezt pontosan fel kell jegyezni, hogy a következő ilyen helyzetben az előnyben részesült nyelvcsoporthovatartozás visszaadhatja a kapott lehetőséget. E cserére nem csupán a kiírt nyelvcsoporthovatartozásból személyhiány alapján, de az adott személyek egyéni alkalmatlansága miatt is sor kerülhet⁸³.

A nyelvcsoporthovatartozás jogegyenlőségének biztosításához kulcsfontosságú az etnikai kvótán túl-vagy éppenséggel azt kiegészítve-a második közigazgatási alapelv érvényesülése, azaz a

⁷⁹ Gulyás i. m.

⁸⁰ Dabis i. m. 65.

⁸¹ Dabis i. m. 65-66.

⁸² Alber i. m. 18.

⁸³ Dabis i. m. 65.

kétnyelvűségi követelmény a közalkalmazotti munkahelyek betöltésekor. Mind a német, mind pedig az olasz nyelv ismeretéről számot kötelesek adni a munkavállalók egy speciális bizottság előtti vizsga keretein belül, s azok a jelöltek, akik nem beszélik mind a két nyelvet, nem dolgozhatnak a közsférában⁸⁴. E szigor elsőre talán túlzónak tűnhet, azonban a kétnyelvűségi követelmény nélkül könnyedén sérülhet a nyelvcsoporthoz való eljáráshoz fűződő joga, valamint az autonómiastatútum 99. cikkelyébe foglalt olasz és a német nyelv egyenjogúsága. Amennyiben tehát a jelentkező állami foglalkoztatásban, vagy közfeladat ellátásában szeretne részt vállalni, úgy nélkülözhetetlen a két nyelv ismerete, s ennek igazolása is, azonban a jelenlegi szabályozások fényében van mód a vizsga mellőzéséről. A jelentkező elegendő, hogyha azt tudja bizonyítani, hogy egy bizonyos fokú iskolázottsággal bír az adott nyelvekből, s csupán abban az esetben kell az említett vizsgát letennie, hogyha az egyik nyelvből nem rendelkezik ilyennel, mindazonáltal az, aki az egyik nyelven végezte a középiskolát, a másik nyelven pedig a felsőoktatást, úgy ő már „alapból” megfelel a kétnyelvűségi követelményeknek⁸⁵. S e utóbbi esetre a dél-tiroli iskolarendszer, valamint a zweitsprache intézménye jóvoltából bőven akad példa.

Nyelvi jogok

Az Autonómiastatútumba foglaltaknak megfelelően a német nyelv az olasszal egyenjogú, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy az oktatástól kezdve, a közigazgatáson át a peres eljárásokig a német nyelv biztosítva van a dél-tiroli német nyelvű kisebbségeknek. Az iskolarendszer az anyanyelven való oktatáson alapszik, ami az óvodai képzéstől egészen a felső oktatásig jelen van. Ami a dél-tiroli oktatási rendszert kiemelkedőnek és felettébb kisebbségbarátnak teszi az az, hogy nemcsak a „saját” nyelven való oktatást biztosítja a nyelvi csoportoknak, hanem amellé kötelezővé teszi második kortól a második nyelv tanulását is⁸⁶, ami tökéletesen felkészíti a fiatalokat a későbbi munkavállalásra, ugyanis ezáltal a kétnyelvűségi követelménynek is eleget fognak tudni tenni. Fontos kihangsúlyozni azt is, hogy nem egy kétpólusú oktatásról van szó Dél-Tirol esetében, mivel a ladinok számára is biztosított az

⁸⁴ Oskar i. m. 31.

⁸⁵ Oskar i. m. 31.

⁸⁶ Horváth i. m. 128.

anyanyelven való tanulás joga, így pedig egymás mellett párhuzamosan egy három nyelvű iskolahálózat-rendszer működik⁸⁷.

A közigazgatáshoz és az oktatáshoz hasonlóan a dél-tiroli kisebbségek számára a bíróságok eljárása során is biztosítva van az anyanyelvhasználat. A polgári peres eljárásban például a feleknek joga van az eljárás nyelvének szabad megválasztásához, valamint amennyiben a válaszirat és a feljelentés eltérő nyelvűek, úgy kétnyelvű eljárásról beszélhetünk. A büntetőeljárás esetében az egynyelvűség gyakorlati szempontból előnyt élvez, kétnyelvű eljárásra pedig akkor kerül sor, hogyha több, eltérő nyelvcsoporthoz tartozó vádlottat gyanúsítanak. A vádlott az, akinek joga van a nyelvválasztáshoz, amit az első tárgyaláson meg kell ejtenie amennyiben élni szeretne vele⁸⁸. Bár a dél-tiroli kisebbség számára biztosított a német nyelv használata a büntetőeljárás során, Horst Otto Bickel és Ulrich Franz urak esete rávilágított a dél-tiroli büntetőeljárások egy meglehetősen jelentős hiányosságára. Az osztrák Bickel és a német Franz urak ellen Dél-Tirol területén büntetőeljárás indult, előbbi esetében a vád ittas vezetés, míg utóbbinál tiltott kés birtoklása és az országba hozatala volt. A két eset közt az volt a hasonlóság, hogy bár mindkét vádlott német anyanyelvű, egyikőjük sem tudott élni a nyelv-választás intézményével, s az olasz nyelvű idézés után mindhiába fordultak a bírósághoz a német nyelven folyó eljárás érdekében. A két ügy kapcsán felmerült, hogy hogyan lehetséges, az, hogy a dél-tiroli jogszabályok pont a hátrányos nyelvi és kisebbségi megkülönböztetés ellen tartalmazzanak rendelkezéseket, ugyanakkor mégsem teszik lehetővé két német nyelvű illető számára az anyanyelven való eljárást? A választ az olasz kormány adta meg, miszerint a német nyelvű eljáráshoz való folyamodás nem a német nyelvűek, de nem is az Olaszországban élők, hanem kizárólag a Bolzano tartomány lakosainak a kiváltsága. Indokolásul pedig azt fűzte hozzá a kormány, hogy ez a szabályozás azt hivatott elérni, hogy megvédje és elismerje egy különleges olaszországbéli nyelvi kisebbség etnikai és kulturális identitását, s nem egyebet. Az Európai Unió Bírósága szerint azonban azáltal, hogy az ugyanabban a helyzetben lévő személyek számára nem biztosítják mindazt, amit a dél-tiroli lakosoknak igen, éppen a jogszabályok alapelvét, az egyenlő bánásmódot sértik meg, valamint mivel a nem dél-tiroli lakosok számára nem biztosítják a német nyelven való bírósági eljárást, éppen azt érik el, amit a szabályozással meg akartak akadályozni: az olasz nyelv térnyerését egy német kisebbségi többségű területen. Az EUB kiemelte azt is, hogy bár a szabályozás a helyi német ajkú lakosokat védi, ám könnyedén a hátrányukra is válhat mindez, ugyanis

⁸⁷ Dabis i. m. 67.

⁸⁸ Horváth i. m. 139.

amennyiben meghívják magukhoz egy németországi barátot, vagy éppenséggel egy Ausztriában élő rokont, aki ellen esetlegesen megindul egy büntetőeljárás, az bizony olasz nyelven fog folyni, s az illető nem élhet a német mint eljárási nyelv választásával, ami pedig mind számára, mind a vendéglátó dél-tiroli lakos számára hátrányosan fog hatni. Az EUB szerint tehát, mivel az egyik tagállam-jelen esetben Olaszország-megengedi lakosainak, hogy az ország hivatalos nyelvén kívül egy bizonyos területen-jelen esetben Dél-Tirolban-használhassa a hivatalos nyelvtől eltérő anyanyelvét a büntető eljárások során, úgy a hatályos jogszabályaik alapján annak a másik tagállam lakosának is, aki Dél-Tirolba látogat, biztosítani kellene azt a jogot, hogy használhassa a megengedett nyelvet ő is, amennyiben neki is az az anyanyelve⁸⁹.

Szolgálhat-e mintaként Dél-Tirol autonómiája a székelyföldi törekvéseknek?

Székelyföld bár területileg, etnikai összetételileg, és autonómiaigényileg alkalmasnak tűnhet első látásra az önkormányzásra, ám több okból kifolyólag nem rendelkezik autonómiával, holott több autonómiatervezete is kidolgozásra került már, elég csak a Csapó-féle és a Bakk-féle tervezetekre gondolni, ám siker egyik próbálkozást sem koronázta. Alant bemutatásra kerül, hogy mik lehetnek azok, amik jó mintaként szolgálhatnak a székelyföldi törekvések számára Dél-Tirol autonómiájából, s mik azok, amik nem.

Szolgálhat mintaként a nyelvi jogok területén

Egy gördülékenyen működő autonómia alapvetése, hogy a benne élő összes nemzetiség az élet minden területén tudja használni az anyanyelvét, ami értelemszerűen csakis abban az esetben valósulhat meg, ha az adott nyelvek egyenrangúak egymással.

Mind a Csapó, mind a Bakk-féle autonómiatervezet szerint ehhez arra volna szükség, hogy a román és a magyar nyelv is hivatalos nyelvnek számítson, és a kétnyelvűség, illetve a nyelvi jogok kiterjedjenek az oktatáson át, a közigazgatáson, egészen az igazságszolgáltatásig⁹⁰.

⁸⁹ Option of Advocate General Jacobs (Case C-274/96)- Criminal proceedings against Horst Otto Bickel and Ulrich Franz
<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=BA5093B6E6540AC0F63359658EF7FDC1?text=&docid=43490&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6703031>

⁹⁰ Márton i. m. 173.

Ennek megvalósulásához jó mintaként szolgálhatna például a Dél-Tirolban működő etnikai kvóta, valamint „zweitsprache” intézményei.

Ugyanis amennyiben Székelyföld polgárai kitűnően beszélnek nemcsak a saját anyanyelvüket, hanem a régió többi hivatalos nyelvét is, úgy a jövőbeli munkavállalás nem fog nehézséget okozni, s meg tudják ugrani a régió intézményeinek többnyelvűségi követelményét, ami elengedhetetlen alapja az autonómia működésének.

Mindennek az iskolarendszer lehet a kulcsa, amiknek a dél-tiroli mintához hasonlóan az anyanyelven való oktatáson kell alapulnia, ugyanis ennek hiányában alapvetően sérülne minden etnikum nyelvi joga. Mert ha a közösség gyermekei nem tudnak szocializációjuk során anyanyelvükön társalogni az hosszabb-rövidebb időn belül a nyelvük kikopását eredményezheti, ami pedig az egész közösség fennmaradását is veszélyeztetheti. Ami az anyanyelven való tanulás jogát illeti, azt a Csapó-féle tervezet is elengedhetetlennek tartja Székelyföld polgárai számára⁹¹, azonban véleményem szerint ez önmagában kevés. Ugyanis amennyiben minden kisebbség számára biztosított az anyanyelven való tanulás egészen az óvodai képzéstől a felső oktatásig, úgy kötelezővé kell tenni a második nyelv tanulását is. Ez a zweitsprache intézményéhez hasonlóan azt jelentené, hogy amint az adott nemzetiséghez tartozó gyermek már megfelelően elsajátította az anyanyelvét, utána kötelező számára a másik etnikum nyelvének megtanulása is. És értelemszerűen, ha a Székelyföld polgárai beszélnek a régió összes hivatalos nyelvét, úgy az etnikai kvóta intézménye, és a többnyelvűségi követelménye is megvalósítható, egyébként igen nehézkes volna.

A régió polgárainak anyanyelven való részvétele a közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban a dél-tiroli etnikai kvótán keresztül megvalósítható lehet, ami pedig a peres eljárásokat illeti, szintén egy követendő modell volna a dél-tiroli nyelvválasztás, ami értelmében az eljáró felek maguk dönthetnek az eljárás nyelvéről-ami kiterjed a beadványoktól át, a bizonyítékokig-. Ennek kereteit azonban fontos kristálytiszta meghatározni, hogy az eljárás nyelve alapvetően román, s opcionálisan választható a magyar, vagy ahogy az a Csapó féle tervezetben van, az anyanyelv szabad használata biztosított-azaz nemcsak a román és a magyar, hanem bármilyen nyelv⁹²- de ami talán ennél is lényegesebb-tanulva Horst Otto Bickel és Ulrich Franz urak esetéből-az annak a meghatározása, hogy kik azok, akik egyáltalán élhetnek a nyelvválasztás jogával a perek során.

⁹¹ Kántor i. m. 24.

⁹² Márton i. m. 173.

Szolgálhat mintaként az etnikai kvóta területén

A régió etnikumainak nyelvi jogai úgy tudnak érvényesülni, hogyha az anyanyelvhasználat mindenki számára korlátlan, Dél-Tirol ezt a közigazgatás területén a fent bemutatott 3 alapelv alapján biztosítja megfelelően.

Jó mintaként szolgálhatna elsősorban az etnikai kvóta intézményének átvétele Székelyföld számára, ugyanis ezáltal lehetővé válna, hogy a régió etnikai arányosságát leképezze az állami intézmények alkalmazotti összetétele, amivel megelőzhető válna az egyes etnikumok munkahelyekről való esetleges diszkriminációja is. Ez a gyakorlatban azt jelentené, hogy a közsférában az állásokat Székelyföld lakosai a népszámláláskori nemzetiségi arányok szerint töltenék be. Fontos kitételnek kell azonban lennie az állami munkahelyek megszerzését illetően a régió nyelveinek beható ismerete⁹³, amit a felvételi eljárás során központilag meghatározott nyelvvizsga letétele folytán lehetne ellenőrizni. Ez ugyanis a második alapelv, a kétnyelvűség követelménye, hogy a közalkalmazottak a régió minden hivatalos nyelvén azonos módon jól beszéljenek, elősegítve ezzel a nyelvcsoportok anyanyelven való eljáráshoz fűződő jogának érvényesülését, ugyanis ez a harmadik elv, hogy az eljárás és az ügyintézés az ügyfél anyanyelvén folyik.

Szolgálhat mintaként az etnikumok arányos képviselete területén

Dél-Tirol tartományi és regionális szintű intézményei, amik a végrehajtást, jogalkotást és döntéshozó feladatok ellátását végzik mind-mind hasonló összetétellel bírnak. Ugyanis a régió mind a három nemzetisége számarányának megfelelően vesz részt az intézményi helyek feltöltésekor. Ez természetesen nem véletlen, hanem az egész autonómia legelemibb alapvetése, ugyanis enélkül majdnem hogy az összes többi intézmény és kisebbségeknek tett jogi engedmény kiüresedne. Ez az, ami szavatolja, hogy mind a ladin, mind az olasz, mind a német etnikum lélekszámbeli súlyához mérten kivegye részét az autonómia működtetéséből.

⁹³ Kántor i. m. 22-24.

Ami Székelyföldet illeti, az arányos képviselet elve az állami munkahelyek betöltésén túl a régió végrehajtó és döntéshozó szerveinek összetételében is érvényesülne a Bakk tervezet elképzelése szerint.

Az Önkormányzati Tanács, amely Székelyföld döntéshozó szerve volna,⁷⁷ tagból állna, akik közül 20%-ot a román lakosság tenne ki a magyarok mellett, azaz a 77 mandátumból 65 a magyar nemzetiséget, míg 15 a románét illetné. Értelemszerűen az alapjául ennek is az egyes választókerületekre levetített legutóbbi népszámlálási adatok szolgálnának. Ami pedig a régió végrehajtó hatalmát illeti, a 7 tagú Önkormányzati Bizottság esetében 5 pozíció a magyaroknak míg 2 a románoknak van fenntartva, ami százalékosan (28,5%) még a régió jogalkotásánál is magasabb részvételi arányt jelentene a gyakorlatban a székelyföldi román kisebbség számára⁹⁴. Így nem csupán az Önkormányzati Tanács által hozott jogszabályok alkotásakor, de azok Bizottság általi végrehajtás során is számarányosan reprezentálva lenne a folyamatokban mindkettő nemzetiség. Továbbá a paritásos egyenlőség megjelenne még a régió alelnökének intézményében is, ugyanis a régió elnökéhez hasonlóan az Önkormányzati Tanács saját tagjaiból választja meg, azonban az elnöktől eltérő nemzeti közösségből kell kikerülnie⁹⁵. Azaz hiába volna a Tanácsban többségben a magyarság s választanák meg ebből kifolyólag a régió elnökének egy magyar nemzetiségű képviselőt, az nyomban azt vonná maga után, hogy az alelnök személye román etnikumból való lenne.

S így-legalábbis a Bakk-féle tervezet szerint- Székelyföld régiójának közhatalmat gyakorló önkormányzati intézményei közül mind a háromban – a Székelyföld Önkormányzati Tanácsa, – a Székelyföld Önkormányzati Bizottsága, – Székelyföld elnöke⁹⁶- érvényesülne az arányos képviselet elve és a paritásos egyenlőség.

Szolgálhat mintaként a Hatok Bizottsága területén

A Sechser Kommission az az intézmény Dél-Tirol életében, aki egyfajta híd szerepét tölti be, ugyanis lényegében ő felel az autonóm régió és az olasz állam közti jó kommunikációért, ami pedig elengedhetetlen felétele az autonómia zökkenőmentes és jogszerű működésének. De nem

⁹⁴ Márton i. m. 163.

⁹⁵ Bakk Miklós-Székelyföld különleges jogállású régió autonómiájának statútuma Tervezet (Magyar Kisebbség - 9. évf. 1-2. (31-32.) sz. (2004.))

⁹⁶ Bakk tervezet i. m.

csak emiatt szolgálhatna jó intézményi mintaként a székelyföldi törekvések számára, hanem a paritásos összetételével is.

Kiemelten fontos az, hogy a Bizottságba a tagok felét maga az állam választja úgy, hogy közülük egy a régió egyik nemzetiségéből való, míg a tagok másik felét a tartomány választja meg akként, hogy egy tag a másik nemzetiségből való legyen. Ezáltal a tagok számában megnyilvánul a paritásos egyenlőség, továbbá abban is, hogy a régió nemzetiségei egyenlő mértékben vannak reprezentálva.

A Bakk-tervezet egy ehhez hasonló intézmény ötletét vetette fel, név szerint az Egyeztető Testületet, amely összetételileg ugyanúgy a paritásos képviselő elvén nyugszik, s feladata is hasonló, az állam és a régió közti kommunikációs híd szerepét tölti be.

A tervezet szerint Székelyföld régió és a kormány egy 11 tagú Egyeztető Testületet hoz létre kapcsolattartási céljából. A tagok közül négyet a román kormány nevezne ki-négy közigazgatási szakember személyében-, továbbá még egy regionális képviselő tagot is delegálna a régió román közössége. Négy további regionális képviselőt a magyar közösség küldene, s tag volna még a régió elnöke, illetve a prefektus, aki egyébként szintén a régió és a kormány közti zökkenőmentes kapcsolatot hivatott biztosítani, többek között a régió és a kormány közti esetleges érdekütközések során úgy, hogy tárgyalásokat kezdeményez és vezet a két fél között⁹⁷. Az egyetlen bökkenő ezzel az intézménnyel, hogy nem páros számú tagot számlál, ami kissé aláássa a paritásos egyenlőség elvét, ám kezdeményezésnek nem rossz.

Szolgálhat mintaként a megosztott autonómia területén

Olaszország húsz régiója közül öt rendelkezik a speciális státúttal bíró autonóm régió státusszal, s közülük egy Trentino-Alto Adige, amit Trentino tartomány és Bozen tartomány alkot. S bár igaz, hogy e két tartomány egyesével is autonóm, de regionális szinten közösen gyakorolják autonómiájukat, megosztva. Ez pedig tökéletes példa lehetne Székelyföld számára.

Ugyanis amennyiben az erős magyar többséggel bíró székelyföldi megyék (Hargita, Kovászna és Maros) nem egyedül részesülnének az autonómiában, hanem olyan más megyékkel együtt, ahol a magyarság kisebbséget alkot a románsággal szemben talán elfogadhatóbb megoldás lenne a román állam és lakossága számára, kevesébe tűnne szélsőségesnek és fenyegetőnek.

⁹⁷ Bakk tervezet i. m.

Ennek alapjául a mai román fejlesztési régiók határai szolgálhatnának.

A mai Románia kétszintes területi-adminisztratív felosztással rendelkezik, melynek megfelelően van egy alsó szint, amit a községek és városok alkotnak, illetve van a középszint, amit a megyék, azonban az Európai Unió csatlakozás következményeként beszélhetünk egy regionális szintről is⁹⁸. Az országot 41 megye és Bukarest municípium teszi ki, ám 1998-ban az Európai Unió csatlakozás érdekében megalakultak a fejlesztési régiók is abból a célból, hogy az ország regionális felosztása az EU-szabályoknak megfelelően legyen behatárolva⁹⁹. Tulajdinképpen e több megye csoportosításával létrejött regionális szint nem közigazgatási szint, ugyanis a megyékkel és a városokkal-községekkel ellentétben sem választott politikai testülettel, sem döntési hatáskörrel nem rendelkezik. Ez azonban nem meglepő, hiszen létük legfőbb célja, hogy Románia részt vehessen *„az euro-régiókhoz hasonló nemzetközi projekteken”*.

A fejlesztési régiók bár nem közigazgatási egységek, mégis bírnak egyfajta *„korlátolt döntéshozatali hatalommal”*, valamint pénzügyi forrásokkal és rendelkezik bizonyos intézményekkel is. Mind a nyolc fejlesztési régiót egy-egy Regionális Fejlesztési Tanács képviseli a területi fejlesztés rendszerében, s többek között ellátja a regionális fejlesztési stratégiák és programok jóváhagyását. A fejlesztési régiók rendelkeznek Regionális Fejlesztési Ügynökségekkel is, amik a fejlesztési programokat átültetik a gyakorlatba, valamint ők ellenőrzik az EU és a Kormány által támogatott projektek finansziális és gyakorlati megvalósulását¹⁰⁰.

A fejlesztési régiók azonban nem rendelkeznek erős politikai és közigazgatási befolyással, ami többek közt az intézményi keret hiányos voltának köszönhető¹⁰¹, valamint annak, hogy a nyolc fejlesztési régió létrehozását kialakításakor átmenetinek tekintették, egyfajta kezdetleges intézményi keretnek, amin belül megtörténhet az európai uniós pénzek lehívása¹⁰². Azonban

⁹⁸ Benedek József: A társadalom térbelisége és térszervezése. A romániai regionális egyenlőtlenségek társadalomföldrajzi vizsgálata, Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Földrajztudományi Kar, Magyar Földrajzi Intézet és Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Világ- és Regionális Gazdaságtan Intézet Kolozsvár–Miskolc 2014, 111.

⁹⁹ Nagy Szeréna: Területi egyenlőtlenségek az Európai Unió, illetve Románia régióiban, *Economica* X. Új évf., 3-4. sz. (2019) 53.

¹⁰⁰ Benedek i. m. 111.

¹⁰¹ Benedek i. m. 29.

¹⁰² Hajdú Zoltán: A közigazgatási térszervezési teleszkóp és területszervezési reformviták Romániában az ország Európai Unió csatlakozása (2007) óta, Szeged, 2014. <https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/vikekkek/article/view/12242/12101> 37.

mindezek ellenére Centru fejlesztési régió több okból kifolyólag is megfelelő alapként szolgálhatna egy esetleges székelyföldi autonómia kapcsán.

Románia XX. századi történelme bőségesen tartalmazott közigazgatási átszervezéseket, elég csak az 1925.évi, illetve az 1938. évi reformokra gondolni¹⁰³, vagy éppen a MAT létrejöttére. Az ország közigazgatási határainak változtatásában mindig kiemelten fontos szerepet töltött be a magyar kisebbség elhelyezkedése, nem egyszer szolgálva mozgató okként a közigazgatási reformok meghozatalakor például a magyar többségű megyék, települések feldarabolása, román többségű vidékhez csatolása. Ami pedig jelenkori modern közigazgatási reformot illeti, vagy éppen a területfejlesztési intézményrendszert-azaz a fejlesztési régiókat- észlelhető egy újragondolási folyamat¹⁰⁴, részben a fejlesztési régiók fent említett voltából, részben modernizációs okokból kifolyólag.

A román reformtervezetek egyik közös jellemzője- a történelmi példát követve- a székelyföldi magyar területi többség feldarabolása több régióba, míg értelemszerűen a magyar politikai elit és lakosság ragaszkodik a három székelyföldi megye egyben maradásához, sőt az autonómiatörekvéseket elnézvéen egy magyar többségű régió kialakításához is. Utóbbiról a román politikum zöme a közigazgatási reformfok kapcsán elutasító¹⁰⁵, s éppen ezért lehetne jó minta Centru fejlesztési régió, ami középpont volna a román és magyar állaspontok tekintetében, ugyanis egyben maradnának a székelyföldi megyék, ugyanakkor fel is hígulna a magyar tömb, s a románok több befolyással bírnának a székelyföldi autonómiára.

A Közép Régiót- románul Centru- Brassó, Fehér, Hargita, Kovászna, Maros, Szeben, megyék teszik ki¹⁰⁶, ami azt jelenti, hogy nem darabolja fel a székelyföldi megyéket, azokat egyben tartja, azonban a másik három megye jelentős román lakosságával együtt már nem is olyan kirívó a fejlesztési régióban a magyarság aránya. És talán épp ez lehetne a kulcs, hogy Trentino-Alto Adige-hez hasonlóan a három székelyföldi megye megosztva gyakorolná autonómiáját, ugyanis így megmaradna a káposzta és még a kecske is jól lakna, azaz a három székelyföldi megye egységes maradhatna, ráadásul autonómiát is kapna, ám megosztva ezt olyan erősen román többségű megyékkel, amik tompítják Székelyföld magyar túlsúlyát, és az esetleges magyar „elszakadástól” való félelmeket.

¹⁰³ Barabás i. m. 36-37.

¹⁰⁴ Hajdú i. m. 38-39.

¹⁰⁵ Hajdú i. m. 33-35.

¹⁰⁶ Nagy i.m. 53.

Nem szolgálhat mintaként a székelyföldi magyarság megosztottsága miatt

A romániai magyar kisebbség nem egységes, se földrajzilag, se az autonómiát illetően. Területileg két nagyobb körül határolható magyar lakta régiót tudunk megkülönböztetni egymástól, Székelyföldet, ahol a romániai magyarság többsége él, valamint a magyar-román határhoz közeli Partiumot¹⁰⁷. Már önmagában ez a kettősség nehézkessé teszi a területi autonómia kérdéskörét, pedig e két magyar tömbön túl is élnek még szórványosan magyarok Románia területén. Ha pedig a személyelvű autonómiát választjuk megoldásként, akkor pedig a területileg egységes és jól körül határolható székelység él eltérő állásponttal. A székelyföldi magyarság vonatkozásában eddig kidolgozott autonómiatervezetek sem mondhatóak egységesnek¹⁰⁸. Tökéletes példa erre a párhuzamosan élő, egymással ellentétes tartalmú székelyföldi autonómiatervezetek, mint a Bakk-féle és a Csapó-féle tervezetek, amik eltérően vélekednek a székelyföldi autonómia területi, intézményi kereteiről. S hiába vannak olyan testületek, mint a Székely Nemzeti Tanács, ami a székelység közképviselői testületeként tartja számon magát, s fő célkitűzése a székelység területi autonómia igényének képviselése¹⁰⁹, hogyha nem képes a székelyföldi autonómiatörekvéseket teljesen tömöríteni.

A Csapó József által kidolgozott Székelyföld autonómiatervezetét az SZNT képviselte és nyújtotta is be törvényjavaslatként a román parlamentbe, míg a másik tervezet, Bakk Miklós koncepciója volt, amit pedig az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács (EMNT) támogatott. Már az is alapvető különbség, hogy az SZNT főként Székelyföld területi autonómiájának kidolgozását és képviselését tartja szem előtt, ezzel szemben az EMNT a Székelyföldön kívüli romániai magyarok személyi elvű autonómiáját. További eltérés, hogy a Bakk-tervezetcsomag egy Románia egészére kiterjedő, régiókról szóló kerettörvényről szól, s azzal egyetemben vet fel Székelyföld különleges jogállású régió létrehozásáról egy külön törvénytervezetet, valamint Székelyföld különleges jogállású régió-autonómiájának státutum-tervezetét is. S hiába volna nagyobb esély az autonómia regionalizmuson keresztüli kivívására-ami valamelyest illeszkedik a román közigazgatási és jogi rendszerbe-¹¹⁰ összességében ez mégis a székelyföldi autonómiatervezetek egységének hiányáról tesz tanúbizonyságot.

¹⁰⁷ Manzinger 2020. 113-114.

¹⁰⁸ Manzinger 2018 i. m. 178.

¹⁰⁹ <https://www.sznt.org/hu/magunkrol/bemutato>

¹¹⁰ Kántor i.m. 6-7.

Nemcsak az autonómia terveztek mennyisége erősíti a megosztottságot, hanem azok tartalma is. Legékezebb példája ennek Székelyföld döntéshozó testületének összetétele, ugyanis míg abban mind a Csapó, mind a Bakk- féle tervezet egyetért, hogy mi az Önkormányzati Tanács feladata, s hogy 77 tagból áll, azonban a Bakk-féle tervezettel ellentétben a Csapó-féle nem tesz említést a tanácsbeli helyek román lakosság általi betöltéséről¹¹¹, amivel sajnálatos módon éppen a nemzetiségek közti arányos képviseleti rendszert nem emeli be a döntéshozó szerv esetében.

Az 1990 óta több mint tíz autonómia tervezet született¹¹², ám ezek közül a parlament elé csupán ennek a töredéke került, azonban azt még ezekről sem lehetett elmondani, hogy érdemi vita alapját képezték volna a román törvényhozásban mielőtt elutasították volna őket¹¹³. Az egyik oka ennek a tendenciának egyértelműen az autonómia tervezetek nem egységes volta, ami végső soron magának a székelyföldi magyarság megosztottságának a lenyomata.

Nem szolgálhat mintaként a román alkotmány miatt

Amíg az esetleges autonómia alanyai között nincs egyetértés, és nem egy autonómiatervezet vagy struktúra van következetesen képviselve, addig a másik oldal, a román állam jelenlegi elutasító álláspontja sem igen fog változni, ami jócskán megnehezíti az autonómia létrejöttének esélyeit. Ezt ellensúlyozandó volna ildomos létrejönnie a két fél közt az érdemi párbeszédnek, ami később jogi cselekményekben is testet ölthet, amire igencsak nagy szükség volna, ugyanis a székelyföldi autonómia igények előtt nem kisebb jogi akadály van, mint maga Románia alkotmánya.

Bár meglehetősen sok autonómiatervezet készült, de ezekről sem a román parlamentben, sem a közbeszédben nem folyt érdemi, érzelmeiktől mentes, józan vita. Román oldalról erős a bizalomhiány a magyar kisebbség önrendelkezését illetően, ugyanis, ha megjelenik a magyar oldalról az autonómia, a többségi oldalon többnyire úgy tekintenek erre, mint első lépés a román nemzetállam lebontása felé vezető úton¹¹⁴. A magyar félnek tehát a belső konszenzus megteremtése után a román féllel is egyezségekre kéne jutnia a siker érdekében, ehhez pedig elengedhetetlen az érdemi, szakmai vita kialakítása, ami képes megszüntetni a történelem szülte

¹¹¹ Márton i. m. 162.

¹¹² Bodó i. m. 9.

¹¹³ Bakk 2004. i. m. 43,54.

¹¹⁴ Bodó i. m. 9.

előítéleteket és gyanakvást¹¹⁵ és elővenni a tárgyalóasztalnál Székelyföld valamilyen fajta autonómiáját. S bár a jelenlegi jelekből nem az olvasható ki, hogy ez a közeljövő gyümölcse lesz, mégsem emiatt nem szolgálhat Dél-Tirol mintaként e téren, ugyanis ott is hosszadalmas évtizedek verejtékes munkája, és nem mindig konszenzusos tárgyalásai vezettek végül eredményre, hanem mert jelenleg Románia jogi berendezkedése nem tűr meg egy Dél-Tiroléhoz hasonló, nemzetiségi alapú területi autonómiát.

Ahogy az autonómiáról szóló fejezetben már bemutatásra került, az autonómia egy olyan intézmény, ami „szervesen kapcsolódik” az adott állam szuverenitásához, nem véletlen hát, hogy nem tobzódhatnak az olyan nemzetközi jogi dokumentumok, amik kötelezővé teszik az államoknak az autonómia biztosítását a nemzeti kisebbségeik számára.

Az autonómia mint olyan egyébként a román alkotmányban elismert alapelv a közigazgatás terén¹¹⁶, sőt a 120. szakasz (2). bekezdése szerint: „Azokban a területi közigazgatási egységekben, amelyekben valamely nemzeti kisebbséghez tartozó állampolgárok aránya jelentős, biztosított az illető nemzeti kisebbség nyelvének használata írásban és szóban a helyi közigazgatási hatóságokkal és a dekoncentrált közszolgálatokkal szembeni kapcsolatokban”¹¹⁷. Az viszont már egy másik, sokkalta összetettebb kérdés, hogy ez a közigazgatási autonómia beilleszthető-e a jelenlegi alkotmányos rendszerbe Székelyföld esetében-ahol a magyar kisebbség tömbben él, s alkot többséget a románsággal szemben-úgy, hogy a ma is meglévő helyi közigazgatási autonómián túl a nemzeti identitásra tekintettel önkormányzati többletjogokat is biztosít¹¹⁸.

Ha megnézzük a román alaptörvényt, első szakaszának első bekezdése az deklarálja, hogy „Románia szuverén és független, egységes és oszthatatlan nemzetállam”, így, ahogy arra a román Képviselőház is jogosan rámutatott, a székelyföldi autonómiatörekvés már e tekintetben sérti „a román állam alkotmányos rendjét, mivel új, az Alkotmányban meghatározottaktól eltérő területi-közigazgatási egységek létrehozását szorgalmazza”¹¹⁹. A fentiek alapján Románia államszerkezetileg egy egységes állam, azaz nem föderatív, ami azt jelenti, hogy csupán egyetlen központi hatalmi intézményrendszere van, jogi értelemben nincs „a területi

¹¹⁵ Márton i. m. 180-181.

¹¹⁶ Varga 2004.i. m. 221.

¹¹⁷ Románia Alkotmánya (<https://cv.prefectura.mai.gov.ro/wp-content/uploads/sites/41/2018/01/Romania-Alkotmánya.pdf>)

¹¹⁸ Varga2004 i. m. 221.

¹¹⁹ Románia Parlamentje- Képviselőház- Székelyföld autonóm jogállására vonatkozó törvényjavaslat véleményezése, Magyar Kisebbség - 9. évf. 1-2. (31-32.) sz. (2004.),

közigazgatási egységek szintjén a központtól független intézményrendszer”. Ezzel szemben a föderatív államokban kétpólusú hatalmi intézményrendszer van, egyik a szövetségi, másik a tagállami szint¹²⁰. Ez többnyire olyan államokra jellemző, akiknek vagy nagy földrajzi kiterjedése, vagy kulturális sokszínűsége, történelmi megosztottsága miatt az egyes országrészek egyfajta önállóságot és önkormányzatiságot kapnak a központi hatalomtól, amit csak oly mértékben gyakorolhatnak a tagállamok, ahogy azt a föderális szint előírja. Ilyen a berendezkedése példának okáért az Amerikai Egyesült Államoknak és Németországnak is. Románia nem ilyen, ám a székelyföldi autonómiatervezetek tükrében Székelyföld régiója mégis egyfajta tagállamként nyilvánul meg, ami azért aggályos, mivel Románia nem föderális államszerkezetű. Továbbá az olasz alkotmánnyal ellentétben a román alaptörvény nem rendelkezik olyan régiókról-mint például Dél-Tirol-, amiket többletjogokkal és hatáskörökkel ruház fel, mely által egy egészen sajátos, a szövetségi államszerkezetbe hajló formát hoz létre. Mindezekből kifolyólag, Székelyföld autonómiájának az eddigi tervezetek szerint történő megvalósulásához elengedhetetlen lenne a román alkotmány módosítása úgy, hogy (az olasz alkotmányhoz hasonlóan) lehetővé tegye az országban a különleges jogállású régiók létrehozását¹²¹. És ez a jelenlegi román jogi, politikai és kulturális viszonyokat elnézve nem valószínűsíthető.

A Román Alkotmánybíróság példának okáért a különleges, történelmi sajátosságokra épülő közigazgatási egységek- valamint a nemzetiségi önkormányzatok létrehozását is alkotmányellenesnek találja. Egy 2014-es tervezett alkotmánymódosítás kapcsán ugyanis az AB a döntésében az alkotmány 1. cikk (1) bekezdésére alapozva az „*állam nemzeti és unitárius*” mivoltát sértőnek találta a fent említett közigazgatási egységek kialakítását, míg a nemzetiségi önkormányzatok az állampolgárok egyenjogúságának csorbulásához vezetnének. Az AB magyar nemzetiségű bírója különvéleményében rámutatott azonban arra, hogy egy állam unitárius volta önmagában még nem kizáró ok a regionális autonómia létrehozását illetően, ami éppen Olaszország esetében látszik tökéletesen. S ha a hivatkozott bekezdés másik elemét vizsgáljuk meg, a nemzetállamiságot, ott is felmerülnek ellentmondások, ugyanis dacára az alkotmány deklarációjának, és annak, hogy az ország lakosságának nagyjából 90%-át a román nemzetiség teszi ki, Románia mégsem tekinthető nemzetállamnak. Az egyik oka ennek pont az, hogy a lakosság többi 10%-ának kétharmadát egyetlen nemzetiség teszi ki, a magyar, akik kétharmadának egyik fele ráadásul pont Székelyföldön él¹²². Így pedig, hogy Romániát

¹²⁰ Varga2004 i. m.223.

¹²¹ Varga 2004 i. m. 223-224.

¹²² Manzinger 2020. 113-114.

nem csupán román nemzetiségű állampolgárok alkotják, hanem jelen van egy számottevő magyar kisebbség is, így nem beszélhetünk nemzetállamról¹²³.

Nem szolgálhat mintaként az eltérő etnikai összetétel miatt

Egy autonómia sokkal egyszerűbben működtethető és hozható létre, ha abban kettőnél több nemzetiség közössége érintett¹²⁴. Ez magától értetődő, ugyanis amennyiben csupán az államalkotó etnikum és az országban élő kisebbség közt zajlik a párbeszéd az autonómia létrehozásáról vagy létre nem hozásáról, úgy a kétpólusúság végett meglehetősen hamar bekövetkezhet az a pathhelyzet, hogy a kisebbség amellett érvel, hogy szüksége van az autonómiára, míg az államalkotó nemzet azt szajkózza, hogy márpedig az adott kisebbség helyzete nem igényli az autonómia létrehozását, s a vita parttalanná válik. Ezzel szemben, ha például az adott államon belüli régióban például kettő különböző kisebbség is megtalálható, akik mindketten érdekeltek az autonómia létrehozását illetően, úgy egyrészt az erről való tárgyalások is cizelláltabbak és kevésbé kiüresedettek, valamint mivel egyszerre több etnikum is érdekelt egy azon dologban, nagyobb a valószínűsége annak, hogy a vita nemzetközi fórumokra terelődik. S míg Dél-Tirol esetében az utóbbi helyzet állott fent, addig Székelyföld esetében inkább az előbbi.

Nem feltétlen szolgálhat mintaként Dél-Tirol autonómiája, ugyanis Székelyföld esetében meglehetősen más a nemzetiségi összetétel. Dél-Tirolban él egyik részről természetesen a többséget kitevő német ajkú kisebbség, az államalkotó-de a tartományban kisebbségként létező-olasz kisebbség, illetve a ladin kisebbség, akik bár számszerűen nem nyomnak sokat a latba, mégis kulcsfontosságú a jelenlétük az autonómia tekintetében. Székelyföldön azonban nem ilyen egyszerű a helyzet. Mert bár mind a Csapó, mind a Bakk-féle tervezet számol a románon és a magyaron kívül más itt élő kisebbségekkel is, de meg már nem nevezi azokat¹²⁵. A Csapó-tervezet 10. szakasz (3) bekezdése szerint például így szól: „*Az autonóm régió azon helységeiben, ahol az állandó lakhelyű, számbeli kisebbségben levő, más nemzeti, etnikai, nyelvi identitású közösségekhez tartozó állampolgárok száma községben meghaladja a százat, városban az ezret, municípiumban az ötezret, szék területén a tízezret, ezen közösségek nyelvét*

¹²³ Varga Attila: A román alkotmány módosításának főbb tételei, Provincia, 2002/8-9., 4–5.

¹²⁴ Salat i. m. 10.

¹²⁵ Márton i. m. 177.

*ugyancsak egyenrangú az állam hivatalos nyelvével*¹²⁶ és a Bakk-tervezet 1.szakasz (3) bekezdése is ehhez hasonló: „Székelyföld autonómiája biztosítja a régió területén élő magyar és román nemzeti közösség egyenlőséget, valamint az itt élő többi nemzeti vagy etnikai kisebbség jogainak védelmét”¹²⁷.

Figyelembe véve a román népszámlálási adatokat Hargita, Kovászna és Maros megyékben-azaz Székelyföldön- hamar kitűnik kikre utalhat leginkább a két tervezet, ugyanis a román és a magyar lakosságon túl a legjelentősebb kisebbséget a cigányság tesz ki¹²⁸, azonban ez önmagában még nem jelenti azt, hogy a ladinokhoz hasonlóan a harmadik etnikumról beszélhetünk. Ha megnézzük a 2011-es román népszámlálás eredményeit, akkor azt látjuk, hogy Székelyföld lakosságának 2,7%-a (13.593 fő) roma entikumú, ami még ha a ladinok számarányához képest picit kevesebb is, az autonómia szempontjából igenis fontos lehet. Ám ha ugyanezen adatok esetében azt vizsgáljuk meg, hogy Székelyföldön mennyi lélek vallotta magát cigány anyanyelvűnek, akkor egy jóval csekélyebb adatot látunk, ugyanis csupán a lakosság 0,2%-a, azaz kevesebb mint 1500 ember¹²⁹, aminek az áll a háttérben, hogy a székelyföldi romák többsége magyar- továbbá román anyanyelvű.

Megyékre lebontva találkozhatunk az egész régiónál magasabb arányokkal is. Mivel a 2021-es hivatalos adatok még nem állnak rendelkezésre, így a 2011-es adatok szerint például Marosban a lakosság 8,8% vallotta magát cigány nemzetiségűnek, akik közül majdnem minden második ember (48%) roma anyanyelvű volt¹³⁰. Az adatok azonban meglehetősen változó képet mutatnak, ugyanis Hargita megye csíki régiójában példának okáért 2002-ben az ottani cigányság 33,8%-a magát romának vallotta, míg 2011-re már csak 25,8% tett így, s a többi magyar nemzetiségűnek vallotta magát, ami pedig a megyeudvarhelyi régiót illeti, ott, ahol 2002-ben a romák 11%-a magát cigánynak vallotta és 87,5%-a magyarnak, míg 2011-re az arányok 18,6%-ra és 80,6%-ra változtak¹³¹. Az adatok ilyen nemű változása mögött azonban nem áttelepítési és népvándorlási okok állnak, hanem főleg az, hogy míg a magyar és román etnikumhoz való tartozás leginkább az adott nyelv és kultúra által van meghatározva, addig a

¹²⁶ Csapó József Székelyföld autonómia-statútuma (Terra Siculorum – Ținutul Secuiesc) Tervezet Magyar Kisebbség - 9. évf. 1-2. (31-32.) sz. (2004.)

¹²⁷ Bakk: Székelyföld különleges jogállású régió autonómiájának statútuma Tervezet Magyar Kisebbség - 9. évf. 1-2. (31-32.) sz. (2004.)

¹²⁸ Márton i. m. 177.

¹²⁹ <https://statistikak.erdelystat.ro/adatlapok/szekelyfold/3284>

¹³⁰ Manzinger Krisztián: Romák a külhoni magyar tömbterületeken Glossa Iuridica X. évfolyam, 4. szám Tematikus szám, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Patrocinium Kiadó, Budapest, 2023, 73-78. https://ajk.kre.hu/images/doc2023/glossa/2023X4/GI_2023_4_067-094.pdf

¹³¹ Manzinger 2023 i. m. 73-78.

cigányság tekintetében nem ilyen kategorizálható a hovatarozás kérdése. A cigányság szemében a hovatarozás meghatározása nem a népszámlálások alapjául szolgáló kérdések megválaszolásától függ, sokkalta a mindennapok személyes azonosulásától, lényegesebb identitásképző hatás számukra, hogy a nem roma többség cigányként tekintszen rájuk (ami azonban sokszor nyelvtől független). Éppen ezért előfordul az, hogy az adott személy magát magyar romaként identifikálja, de beszélni például csak magyarul beszél (vagy éppen románul) és emiatt a népszámláláskor az anyanyelve alapján cigány etnikumúnak vallja magát¹³², továbbá az is nehezíti a pontos nemzetiségalapú behatárolásukat, hogy amíg valaki egy olyan nemzet tagja, ami szuverén államot alkot, többnyire csak abban az esetben vallja magát többnemzetiségűnek, ha például vegyes házasságból fogant (pl. horvát anyától és norvég apától), míg a cigányság körében jobban megfér egymás mellett az, hogy az illető-anyanyelvtől függetlenül- egyszerre érzi magát romának és románnak is.

Az ingadozó népszámlálási adatok ellenére egy 2016-os SocioRoMap-kutatás arra mutatott rá, hogy Székelyföldön a 2011-ben összeírt 15.292 roma lakos, ami az össznépeességnek csupán a 2,8%-t tette ki 5 évvel későbbi számlálások szerint 51.185 főre gyarapodott, ami viszont már 9,4%-ot tesz ki, ami lényeges különbség. Árnyalja ezt a számot természetesen a fent említett tényhalmaz, továbbá az, hogy az e térségben lakó romák 89%-a magyar anyanyelvűnyelvű.

Összességben megállapítható, hogy azok a romák, akik magyar anyanyelvűek, többnyire magyarként határozzák meg magukat a népszámlálásokkor, ami közel sem jelenti azt, hogy beolvadnának a magyarságba, s éppen ebből kifolyólag, mivel megőrzik cigány öntudatukat, ápolják hagyományaikat a roma nyelv jelenléte is erősödik köreikben.

A fent bemutatott tények tükrében megállapítható, hogy bár a székelyföldi roma kisebbség számát tekintve lehetne a ladinhoz hasonlóan harmadik nemzetiség az autonómiában-elősegítve ezzel annak az esetleges létrejöttét- ám a roma kisebbség kultúrája és „*politikai szerveződési szintje*”, valamint a másik két nemzetiséggel történő „egybeolvadása” igencsak megnehezíti, hogy a székelyföldi autonómia létrejöttében mint társközösség vállaljon részt¹³³. Ezáltal a vita ismét a román és a magyar fél asztalára kerül, ami által hajlamos politikai és történelmi megvilágításba kerülni az autonómia kérdésköre, mely sajnos nem mindig a kölcsönös megegyezés malmára hajtja a vizet¹³⁴.

¹³² Kiss Tamás: A 2011-es romániai népszámlálás tanulságai és következményei, Pro Minoritate 2012, 17-21. <https://prominoritate.hu/wp-content/uploads/2019/05/ProMino12-3-02-Kiss.pdf> (2024.12.09.)

¹³³ Márton i.m. 177-178.

¹³⁴ Manzinger 2018 i. m. 178.

Nem szolgálhat mintaként az erőszak alkalmazása terén

A dél-tiroli autonómia kivívása nem elhanyagolható mértékben volt köszönhető egy folytatólagos eseménysorozatnak, amely azonban semmilyen körülmények között sem szabad, hogy mintaként szolgáljon a székelyföldi törekvések számára, ez pedig nem volt más, mint az erőszak.

Dél-Tirol esetében az autonómatörekvések sajnálatos módon nemcsak jogi úton realizálódtak, hanem több robbantásos merényletre is sor került, a leghírhedtebb az 1961 június 11-12-én véghez vitt „Feuernacht” (a tűz éjszakája) volt, amikor a tartomány elszakadásért küzdő Dél-Tiroli Felszabadítási Bizottság (Befreiungsausschuß Südtirol) 37 magas feszültségű vezetékot robbantott fel. Az akció a figyelemfelhíváson túl az olasz vendégmunkások betelepítésének megbénítását is szolgálta, megakadályozva ezzel a nemzetiségi arányok mesterséges megváltoztatását. Részben a merényletek következtében ezután kezdetét vették a két állam közti nemzetközi tárgyalások, melyek végül az új autonómiastatutúm megalakulásához vezettek¹³⁵. A robbantások elkövetői nagy valószínűséggel tisztában voltak azzal, hogy nagyobb eséllyel vezetnek sikerre az autonómia törekvések, amennyiben az államok nemzetközi közössége valamilyen úton módon abba belefolyik¹³⁶, legyen ez akár a tárgyalások felügyelete, esetleg megegyezésre való felszólítás.

A székelyföldi magyarság autonómiára való igénye nem képezi Románia belügyi konfliktusát, de még Magyarország és Románia közötti konfliktust sem (annak ellenére, hogy a magyar állam anyagilag, diplomáciailag és kulturálisan is támogatja a székelyföldi magyarságot, de természetesen semmi olyat nem tesz, ami netán kétoldalú konfliktushoz vezetne) így annak az esélye, hogy a székelyföldi autonómia kérdése a nemzeti közösség napirendi pontjai közé kerülne meglehetősen csekély¹³⁷. Kétségtelen, hogy amennyiben például az autonómiára vágyó székelyföldi magyar közösség erőszakos módon akarna céljainak érvényt szerezni, a nemzetközi közösség előbb-vagy utóbb belefolya az eseményekbe, azonban ez semmiképpen sem lehet járható út, s a dél-tiroli autonómia e tekintetben egyáltalán nem szolgálhat mintaként nemcsak a székelyföldi autonómatörekvések számára, hanem semelyiknek sem.

¹³⁵ Horváth i. m. 114-115.

¹³⁶ Salat i. m. 9.

¹³⁷ Márton i. m. 176.

Összegzés

Összegzésként megállapítható, hogy a dél-tiroli modell több olyan elemmel bír, amik mintaként szolgálhatnak a székelyföldi törekvések számára. Ilyennek tekinthető például az etnikai kvótarendszer¹³⁸, amely meggátolja a kisebbségek állami munkahelyekről való kiszorítás általi anyagi ellehetetlenítését, továbbá a kétnyelvűségi követelmény, ami biztosítja az ügyintézés és bizonyos jogi eljárások anyanyelven történő lefolyását. Ilyen elem még a zweite sprache-azaz a második nyelven való iskolai tanulás-, a megosztott autonómia, és végül, de nem utolsósorban a regionális és tartományi szervek, amik ékes bizonyítékai annak, hogyan tud az összes etnikum lélekszamarányosan részesedni az egész régió irányításából és vezetéséből.

Azonban mindez a pozitív példa, és maga az autonómia létrejötte addig csupán ábránd a székelyföldi törekvések számára, amíg az ottani magyar kisebbség egységessé nem válik, s egy autonómia víziót következetesen képviselve meg nem kezdi a román szakértőkkel-és állammal való kapcsolatfelvételt és tárgyalásokat, melynek elsődleges célja a román nép kételyeinek és előítéleteinek szerte foszlatása, valamint az állam alkotmányának olyan nemű módosítása, mely lehetőséget teremt az autonómia intézményének Románia jogi-és földrajzi keretein belül.

Így bár sok követendő példával szolgálhat Dél-Tirol a székelyföldi törekvések számára, jó pár tekintetben mégis teljesen eltérő utat kell követnie Székelyföldnek a sikeres autonómia kivívása érdekében, mely törekvések végső célja nem lehet más, mint a székelyföldi román és magyar etnikum békés és boldog együttélése.

¹³⁸ Dabis i. m. 85.

Forrás- és Irodalomjegyzék:

- Arend Lijphart: Democracy in Plural Societies, A Comparative Exploration, Yale University Press, New Haven-London, 1977.
- Bakk Miklós: Az autonómiatervek két szakasza Erdélyben 1989 után, Magyar Kisebbség, 2004
- Bakk Miklós: Székelyföld különleges jogállású régió autonómiájának statútuma Tervezet, Magyar Kisebbség - 9. évf. (31-32.) sz. (2004.)
- Barabás Béla-Diószegi László-Enyedi Sándor-Sebők László-R. Süle Andrea: Hetven év-A romániai magyarság története 1919-1989, Magyarságkutató Intézet, Budapest, 1990,
https://kisebbssegkutato.tk.hu/uploads/files/olvasoszoba/magyarsagkutataskonyvtara/Hetven_ev.pdf (2024.12.07.)
- Benedek József: A társadalom térbelisége és térszervezése. A romániai regionális egyenlőtlenségek társadalomföldrajzi vizsgálata, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Földrajztudományi Kar, Magyar Földrajzi Intézet és Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Világ- és Regionális Gazdaságtan Intézet Kolozsvár–Miskolc 2014.
- Bodó Barna: Jövőkép, Autonómia – Székely Közigazgatás, Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás, 2018/1. különszám, https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12611/PPB_MK_2018_NKE_MNL_kulon_szam_02_Bodo.pdf?sequence=1 (2024.12.08)
- Christoph Perathoner: Die Südtirol-Autonomie als internationales Referenzmodell? Die internationale Absicherung und die Verallgemeinerungsfähigkeit der Südtiroler Errungenschaften, Europaethnica, Vienna, 2015.
- Csapó József: Székelyföld autonómia-statútuma (Terra Siculorum – Pinutul Secuiesc) Tervezet, Magyar Kisebbség - 9. évf. 1-2. (31-32.) sz. (2004.)
- Csapó I. József: Autonómiák és autonómiatörekvések, Nemzetközi Jogi Kisebbségvédelem, 2003, <https://www.hunsor.se/dosszie/autonomiarorekvesek.pdf> 154. (2024.11.28.)
- Dabis Attila: Dél-Tirol autonómia-statútuma, Magyar kisebbség : nemzetpolitikai szemle, 17. évf.. (3-4.) sz. / 2012. <https://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/pdf/002Dabis%20Attila.pdf> (2024.12.08.)
- Danilo TÜRK: Good Governance: Notions and Forms, Towards Good Governance and Social Integration Proceedings and Developments from the Conference, “Governance and Participation: Integrating Diversity” Compiled and Edited by John Packer with the assistance of Sally Holt 2007 OSCE High Commissioner on National Minorities
- Elisabeth Alber, Carolin Zwilling: A Primer on the Autonomy of South Tyrol: History, Law, Politics , Autonomy Arrangements in the World, 2022. <https://webassets.eurac.edu/31538/1666883756-south-tyrol-2022.pdf> (2024.12.08)
- Eva Pförtl: Tolerance Established by Law: the Autonomy of South Tyrol in Italy, Libera Università S. Pio V, Rome,
- Gulyás László: A kisebbségi kérdés megoldásának egy pozitív példája: Dél-Tirol esete II., Korunk (Kolozsvár) 2007. <https://epa.oszk.hu/00400/00458/00121/2242.html> (2024.12.08)

- Hajdú Zoltán: A közigazgatási térszervezési teleszkóp és területszervezési reformviták Romániában az ország Európai Unió csatlakozása (2007) óta ,Szeged, 2014. <https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/vikekkek/article/view/12242/12101>
- Horváth-Kovács Mátyás: A Dél-Tirolban és Romániában érvényes anyanyelvi jogok és azok alkalmazásának összehasonlító elemzése, Kisebbségvédelem Minority Protection VI. szám (2022) A Kisebbségi Jogvédő Intézet tudományos folyóirata, (<https://portal.kre.hu/images/kiadvanyok/folyoirat/kisebbseg/2023/VI-szam-2022-Kisebbsegvedelem-2022dec-vagojelek-nelkul.pdf>), (2024.12.07)
- Kántor Zoltán – Majtényi Balázs: Autonómia-modellek Erdélyben – Jövőkép és stratégia, M.k.n.sz., 9. évf. 1-2. (31-32.) sz. 2004, https://epa.oszk.hu/02100/02169/00025/pdf/2004_1-2_01_3-29_kantor.pdf 4. (2024.12.08)
- Kiss Tamás: A 2011-es romániai népszámlálás tanulságai és következményei, Pro Minoritate 2012, <https://prominoritate.hu/wp-content/uploads/2019/05/ProMino12-3-02-Kiss.pdf> (2024.12.09.)
- Manzinger Krisztián: A területi alapú hatalommegosztás mint a multikulturális európai államok demokratikus stabilitásának lehetséges modellje, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2018, https://ajk.kre.hu/images/doc4/JDI/esemenyek/Doktori_vazlat_Manzinger_K_2017_XII_22.pdf (2024.12.08)
- Manzinger Krisztián: Romák a külhoni magyar tömbterületeken Glossa Iuridica X. évfolyam, 4. szám Tematikus szám, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Patrocinium Kiadó, Budapest, 2023 https://ajk.kre.hu/images/doc2023/glossa/2023X4/GI_2023_4_067-094.pdf
- Manzinger Krisztián: Románia – Nemzetállam – Autonómia, Jogalkotás és ami mögötte van, Glossa Iuridica VI. évfolyam, 3-4. szám, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2020.
- Märle Tamás: Erdély román kézre kerülése: bevándorlás, népiítés, politika, Hitel folyóirat 32. évf. 1. sz. 2019, <https://www.hitelfolyoirat.hu/sites/default/files/pdf/15-marle.pdf> 104. (2024.12.07.)
- Márton János Székelyföld területi autonómiája – Konceptiók és esélyek – M.k.n.sz., 9. évf. 1-2. (31-32.) sz. 2004. https://www.jakabffy.ro/magyarkisebbseg/pdf/2004_1-2_12_marton.pdf (2024.12.08.)
- Mézes Zsolt László: A dél-tiroli autonómia egyes elemeinek adaptációs lehetőségei a határon túli magyarok vonatkozásában, Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, Műhelytanulmány, Budapest, 2003, <https://www.hunsor.se/dosszie/deltiroliautonomia.pdf> (2024.12.08.)
- Mikó Imre: Huszonkét év-az erdélyi magyarság politikai története 1918. december 1 - től 1940. augusztus 30-ig- Budapest, 1941, Stádium kiadó, https://mtda.hu/books/miko_imre_huszonket_ev_Optimized.pdf (2024.12.07.)
- Nagy Szeréna: Területi egyenlőtlenségek az Európai Unió, illetve Románia régióiban, Economica X. Új évf., 3-4. sz. (2019)
- Németh Csaba: Realitás vagy ábránd: a székely autonómia-törekvésekről, Miskolci Jogi Szemle 4. évfolyam (2009) 2. szám https://www.mjsz.uni-miskolc.hu/files/egyeb/mjsz/200902/11_nemethcsaba.pdf (2024.12.08)
- Oskar Peterlini: Foundations and Institutions of South-Tyrol's Autonomy in Italy, in Ghai, Y./ Woodman, S. (eds): Practising self-government: a comparative study of autonomous regions. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.

https://www.researchgate.net/publication/316701515_Foundations_and_institutions_of_South_Tyrol's_autonomy_in_Italy (2024.12.08.)

- Salat Levente: Autonómiák évadja Erdélyben Krónika, VI, 6, 10-11 2004, https://adatbank.ro/html/cim_pdf532.pdf (2024.12.08)
- Varga Attila: Autonómia – mint politikai beszédtema, mint társadalmi igény, mint közjogi állapot, M.k.n.sz., 9. évf. 1-2. (31-32.) sz. 2004, https://adatbank.ro/html/cim_pdf537.pdf (2024.12.08)
- Varga Attila: A román alkotmány módosításának főbb tételei, Provincia, 2002.
- Veress Emőd: A regionális fejlesztés szabályozását meghatározó tényezők Romániában. Kisebbségkutatás, (1) 2006, <https://veress.adatbank.ro/belso.php?k=71&p=5750> (2024.12.08)
- Vizi Balázs: Autonómia és európai integráció – Gondolatok az erdélyi magyar autonómia esélyeiről – M.k.n.sz., 9. évf. 1-2. (31-32.) sz. 2004. https://epa.oszk.hu/02100/02169/00025/pdf/2004_1-2_17_226-235_vizi.pdf (2024.12.08)
- <https://statisztikak.erdelystat.ro/adatlapok/szekelyfold/3284> (2024.12.08.)
- <https://www.sznt.org/hu/magunkrol/bemutato> (2024.12.08.)
- Option of Advocate General Jacobs (Case C-274/96)- Criminal proceedings against Horst Otto Bickel and Ulrich Franz (<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=BA5093B6E6540AC0F63359658EF7FDC1?text=&docid=43490&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6703031>)
- Románia Alkotmánya(<https://cv.prefectura.mai.gov.ro/wp-content/uploads/sites/41/2018/01/Romania-Alkotmánya.pdf>).
- Románia Parlamentje- Képviselőház- Székelyföld autonóm jogállására vonatkozó törvényjavaslat VÉLEMÉNYEZÉSE